

5397

Wojsko polskie

Kart ~~112~~
117

Allgemeine Geschichte

in

Einzeldarstellungen.

Unter Mitwirkung von

Felix Bamberg, F. von Bezold, Alex. Brückner, Const. Bulle, Felix Dahn, G. Droysen, Joh. Dümichen, Bernh. Erdmannsdörffer, Th. Flathe, Ludw. Geiger, Gust. Hertzberg, O. Holtzmann, F. Hommel, E. O. Hopp, Ferd. Justi, B. Kugler, S. Lefmann, Ed. Meyer, A. Müller, W. Oncken, M. Philippson, R. Pietschmann, H. Prutz, S. Ruge, Th. Schiemann, B. Stade, A. Stern, Ed. Winkelmann, Adam Wolf

herausgegeben

von

Wilhelm Oncken.

Berlin,
G. Grote'sche Verlagsbuchhandlung.
1889.

Allgemeine Geschichte in Einzeldarstellungen. 164. Abtheilung.

Inhalts-Uebersicht.

(Stand von Mitte October 1889. — Die mit * bezeichneten Theile sind vollständig.)

Fortsetzung auf Seite 3 des Umschlages.

Wojsko koronne i litewskie.

R. 1498 ustanowiono urząd Hetmana wielkiego litewskiego, a r. 1515 Hetmana W. Koronn.; zaś w r. 1637 Jenerała Artylleryi. – Pierwsze wojsko stałe na żołdzie urządzono w Litwie r. 1551 a w Polsce r. 1562. – Dopiero August II r. 1717 urządził wojsko polskie i litewskie na stopę niemiecką. – Stanisław August zaś r. 1765 Korpus kadetów utworzył.

Stan (regularnej) armii polskiej r. 1760 był następujący (podług Kalendarzyka polit. z r. 1760)

18,526 ludzi na papierze (istotnie było tylko 12000 do 13000 ludzi)

I) Wojsko koronne (2 Buńczucznych t.j. buławy wielkiej i polnej Kor.)

(A) Pułk Króla JMci (265 Husarzy 1050 Pancernych) polskiego autoramentu

1. Chorągiew Husarska Króla JMci przy niej 1 pułkownik i chorąży 100 ludzi
2. Chorągiew hussarska x. Czartoryskiego wojew. rusk i porucz. i chorąży 55 "
3. " " Mostowskiego wojew. pomor. 1 " 1 " 56 "
4. " " x. Lubomirskiego Strażn. w. Kor. 1 " 1 " 55 "
5. " pancerna Króla JMci 1 pułkownik i chorąży 100 "
6. " " Poniatowskiego kaszt. Krak. i porucz. i chorąży 50 "
7. " " Potockiego wojew. kijów. 1 " 1 " 50 "
8. " " Granowskiego wojew. rawsk. 1 " 1 " 50 "
9. " " Szembeka wojew. inflant. 1 " 1 " 50 "
10. " " Branickiego kaszt. bracław. 1 " 1 " 50 "
11. " " Morskiego Kaszt. przemysk. 1 " 1 " 50 "
12. " " Lubomirskiego cześn. Kor. 1 " 1 " 50 "
13. " " Czartoryskiego Łowczego Kor. 1 " 1 " 50 "
14. " " Wielhorskiego oboźnego w. Kor. 1 " 1 " 50 "
15. " " Kossowskiego podskarb. nadw. Kor 1 " 1 " 50 "

16 Chorągiew pancerna Mniszka chorąż. nadw. Kor. i porucz i chorąż. 50 l.
17 " " Mokronowskiego star. ciechan. 1 " 1 " 50 "
18 " " Zamojskiego star. lubel. 1 " 1 " 50 "
19 " " Mniszcha star. sanock 1. " 1 " 50 "
20 " " Potockiego star. trębowel. 1 " 1 " 50 "
21 " " Czackiego star. nowogrodz. 1 " 1 " 50 "
22 " " Skorzewskiego podkom. pozn. 1 " 1 " 50 "
23 " " Rostkowskiego star. tyszowic. 1 " 1 " 50 "
24 " " Lubkowskiego star. taborowsk. 1 " 1 " 50 "

1225 ludzi B) Pułk Królewicza Fryderyka (245 husarzy i 980 pancernych)

1. Chorągiew husarska Królewicza i pułkow. i chorąży .. 80 l.
2 " " Mniszcha marsz. nadw. Kor. i porucz. i chorąż. 55
3 " " Wielopolskiego chorąż w. Kor. 1 " 1 " .. 55
4 " " Brühla starost. spisk 1 " 1 " .. 55
5. " pancerna Królewicza i pułkown. i chorąży .. 80
6. " " Potockiego wojew. pozn. i porucz. i chorąż. 50
7 " " Wielopolskiego wojew. sand. 1 " 1. " . 50
8 " " Rzewuskiego woj. podlas. 1 " 1 " . 50
9 " " Lubomirskiego woj. lubel. 1 " 1 " . 50
10 " " Sołtyka kaszt. sandom. 1 " 1 " . 50
11 " " Woronicza kaszt. kijow. 1 " 1 " . 50
12 " " Miączyńskiego kaszt. podlas. 50
13 " " Małachowskiego kancl. w. Kor. 50
14 " " Kossakowskiego kaszt. kamien. 50
15 " " Poniatowskiego podkom. Kor. 50
16 " " Sanguszka staros. krzemien. 50
17 " " Jabłonowskiego star. busk. 50
18 " " Potockiego generał lejtn. wojsk. Kor. 50
19 " " Potockiego star. kaniow. 50
20 " " Czetwertyńskiego podkom. bracław. 50
21 " " Sługockiego stolnika chełm. 50
22 " " Kurdwanowskiego star. barnow. 50
23 " " Kalinowskiego star. dobrzynieck. 50

C) Pułk Hetmana W. Kor.

1. Chorągiew husarska hetmana w. Kor. i pułkownik i chorąży ... 80 l.
2 " " x. biskupa Krak. i porucz. i chorąży . 55
3 " " Mięczyńskiego wojew. czerniech. i " i " . 55
4 " " Dąbskiego star. dybow. i " i " . 55
5 " pancerna hetmana w. kor. i pułkown. i chorąży . . 80
6 " " Ossolińskiego woj. wołyn. i porucz. i chorąży 50
7 " " Sapiehy woj. smoleń. . . . 50
8 " " Jabłonowskiego wojew. nowogr. . . . 50
9 " " Sedlnickiego podskarb. w. Kor. . . . 50
10 " " Potockiego kaszt. lubaczow . . . 50
11 " " x. Lubomirskiego miecz. kor. . . . 50
12 " " Wielopolskiego koniusz. kor. . . . 50
13 " " Gozdzkiego kuchm. kor. . . . 50
14 " " Podoskiego kuchm. lit. . . . 50
15 " " Potockiego gener. artyl. lit. . . . 50
16 " " Rzewuskiego podstol. lit. . . . 50
17 " " Karwickiego regent. Kor. . . . 50
18 " " Lubomirskiego star. bieck. . . . 50
19 " " Ledochowskiego star. włodzim. . . . 50
20 " " Potockiego star. szczerzec. . . . 50
21 " " Sułkowskiego star. nowogr. . . . 50
22 " " Ozgi star. romanow. . . . 50
23 " " Lanckorońskiego starościca stobnic . . .

D) Pułk Hetmana polnego Kor.

1. Chorągiew husarska hetm. poln. Kor. i pułkow. i chorąży . . 80
2 " " x Radziwiłła miecz. lit. i porucz. i chorąży . . 55
3 " " Bielińskiego marsz. w. Kor. i " i " . . . 55
4 " " Zamojskiego ordynata i " i " . . . 55
5 " pancerna hetmana poln. kor. i pułk. i chorąży 80
6 " " Xawiera Królewicza i porucz. i chorąży . . . 50
7 " " Karola Królewicza x. Kurl. i " i " . . . 50
8 " " Potockiego wojew. bełsk. i " i " . . . 50

9. Chorągiew pancerna Sapiehy woj. brześk. lit. i porucz. i chorąży. 50 l. 400
10 " " x. Jabłonowskiego woj. bracł.
11 " " Humieckiego kaszt. kamieniec.
12 " " Głębockiego kaszt. krusżwic.
13 " " Czackiego podczasz. Kor.
14. " " Lubomirskiego podstol. Kor.
15 " " Swidzińskiego
16 " " Rudzieńskiego star. chęcin.
17 " " Męcińskiego star. wieluń.
18 " " Brühla star. warszaw.
19 " " Radzymińskiego
20 " " Grocholskiego sędz. ziem. bracł.
21 " " Lanckorońskiego stoln. podol.
22 " " Potockiego star. leżajsk
23 " " Kwaśniewskiego miecz. stężyc.

(dla 11–23:) po 50 l. ‒ do 400 l.

E) Chorągwie lekkie: tatarskie i kozackie

4 chorągwie po 125 ludzi = 500 l. i wolna chorągiew 50 l.

550 l. 1.) do Pułku Króla JMci (1 pułkownik 9 rotmistrzów (stużyli i Tatary)

2 chorągwie po 125 ludzi = 250 l.

250 l. 2 do " Hetmana w. Kor. (1 " 4 " "

2 chorągwie po 100 ludzi = 200 l.

200 l. 3 do " Hetmana poln. Kor. (1 " 2 "

(niewchodzi(ły) w liczbę Armii) F) Pułk Ordynacji Ostrogskiej (pod i pułkownikiem):

1. Chorągiew złota husarska i porucz. i chorąży
2 " biała " i rotmistrz i porucz. i chorąży
3. Chorągwie 4 tatarskie ordynackie 4 rotmistrzów
4 Milicia województwa Kijowskiego i pułkownik
5. Milicya województwa bracławsk 1 "

8136 l. G) Regimenta piesze: Cudzoziemskiego Autoramentu 8136 ludzi

1. Regiment	Gwardyi pieszej Króla	i Generał lejtnant			3000 l.
2 "	Krolowy	1	"	"	1000 "
3 "	Krolewicza Fryderyka	1	"	"	1000 "
4 "	Buławy Wielkiej Koron.	1	"	"	850 "
5 "	" Polnej Koron.	1	"	"	850 "
6 "	Artyleryi Koronnej	i Generał (Brühl starosta spiski)			536 "
7 "	Łanowy	i Generał major.			850 "

ol. 4000 l. H) Regimenta Konne (Dragonia) cudzoziemskiego autoramentu 4000 ludzi 3
1. Regiment gwardyi Konnej Koronn. 1 Generał lejtnant 1000 ludzi
2 " Krolowy 1 Generałmajor 500 "
ol. 3 " Fryderyka krolewicza 1 Generał lejtnant 500 "
4 " Buławy w. Kor. 1 Generałmajor 500 "
5 " " polnej Kor. 1 " 500 "
6 " Wielopolskiego Koniusz. Kor. 1 Generał lejtnant 500 "
7 " Potockiego star. trębowel. 1 " 500 "

400 l. J) Węgierskie i Janczarskie chorągwie:
1. Chorągiew węgierska buławy w Kor. 1 pułkownik i rotmistrz 150 ludzi
~~2~~ " Janczarska 100 ludzi
2 ~~3~~ " węgierska buławy pol Kor. 1 "
3 ~~4~~ " węgierska marszałka w Kor. 1 oberszteleitnant 150 ludzi

II) Wojsko Wielkiego Xięstwa Litewskiego 6240 ludzi
(2 Buneczujnych Buławy wielkiej i polnej W. X. Lit.)

A) Husarskie Chorągwie: (400 Koni)
1. Chorągiew husarska Krola Jm 1 pułkown. 1 chorąży. 100 Koni
2 " " Fryderyka krolewicza 1 " 1 " 70 "
3 " Buławy wielkiej W. X. Lit 1 " 1 " 70 "
4 " " Buławy polnej W. X. Lit 1 " 1 " 70 "
5 " " x. Czartoryskiego kanclerza lit. 1 porucz. 1 chorąży 45 "
6 " " Fleminga podskarb. lit 1 " 1 " 45 "

B) Petyhorskie chorągwie: (1240 koni) 4 brygady:
l. 1. Chorągiew petyhorska Krola Jm 1 pułkown. 1 chorąży 80 "
2 " Fryderyka Krolewica 1 " 1 " 80 "
3 " " Xawerego Krolewicza 1 " 1 " 80 "
4 " Karola krolewicza x. Kurl. 1 porucz. 1 ~~[illegible]~~ chorąży 80 "
5 " Buławy wielkiej W. X. Lit 1 pułkow 1 chorąży 40 "
6 " " polnej W. X. Lit 1 " 1 " 40 "
7 " " Poniatowskiego Kasztel. Krak 1 porucz. 1 chorąży 40 "

8 Chorągiew pętyhorska Ogińskiego kaszt. trock. i poruczn. i chorąż
9 " " x. Czartoryskiego woj. rusk.
10 " " Sołłohuba wojew. witebsk.
11 " " Sapiehy wojew. brzesk.
12 " " Ogińskiego marsz. w. lit.
13 " " Sapiehy podkancl. lit.
14 " " Mniszcha marsz. nadw. kor.
15 " " Ogińskiego pisarza poln. lit.
16 " " Eizyzdzieckiego refer. lit.
17 " " Radziwiłła miecz. lit.
18 " " Radziwiłła podkom. lit.
19 " " Czartoryskiego łowcz. kor.
20 " " Pocieja strażnika lit.
21. " " Brühla generała artyl. kor.
22. " " Massalskiego podskarb. nadw. lit.
23 " " Radziwiłła star. rzeczyc.
24 " " Radziwiłła ordyn. kleck.
25 " " Sosnowskiego pisarza lit.
26 " " Zenowicza strażn. poln. lit.

C) Letkie Chorągwie:

1. Chorągwi 20 letkich 20 rotmistrzów ... 700 Koni
(z dodatkiem 10 chorągwi tatarskich a 10 chorągwi kozackich)
2 Chorągiew węgierska i rotmistrz
3 Chorągiew janczarska i rotmistrz

w Nieświeżu było 4 Kompanie Janczarów litew. 400 ludzi.

D) Regimenta Konne i piesze:

1. Regiment konny Króla Jm. (Dragonia) i Generał Szef 600 Koni
2 " pieszy gwardyi lit. Króla Jmci i " 1000 ludzi
3 " konny Fryderyka Królew. (Dragonia) " " 300 Koni
4 " pieszy Buławy wielkiej W. X. Lit. i Pułkownik 425 ludzi
5 " Konny " " (Dragonia) " 300 Koni
6 " pieszy Buławy polnej W. X. Lit. i Generał Lejtnant 425 ludzi
7 " Konny " " (Dragonia) i Pułkownik 300 "
8 " Artyleryi W. X. Lit. i Generał (Potocki star. tłomac.) i Pułkownik 150

[illegible] tego w razie potrzeby [illegible] Wojsko: Pospolite ruszenie nieregularne — [illegible] co roku rewia (okazowanie)

Przy tem Wojsku Koronnym i litewskim byli z osobna urzędnicy:
(Generalfeldwachtmeister) Generalquatermeister)
Strażnik polny, Oboźny polny, Sędzia wojskowy (Generalauditor)
Pisarz wojskowy i Regent wojskowy koronny i litewski
Pod prezydencyją 2 hetmanów wielkich 2 komisarzy z senat. i 12 komisarzy z szlachty zasiadali — Do czego należał i jenerał artyleryi (General Feldzeugmeister)

Za Stanisława Augusta przeznaczone były do straży królewskiej [4 pieszy pułki (dwa piechoty i 2 konne tak z Korony jak z Litwy do których Stanisław August dodał 3 regimenty nowoutworzonych Ułanów pod komendą Ksaw. Branickiego jenerała artyleryi r. 1770 które to 3 regimenty czyli pułki Ułanów przybranych zwano Milicyją nadworną J. Król. Mci [r. 1766 utworzone

Za czasów Władysława IV dzieliło się wojsko na następne oddziały:
1) Roty usarskie czyli chorągwie; w jednej rocie pod dowództwem rotmistrza 100 koni; każdy rządny usarz czyli towarzysz służył konno z pachołkiem i wozkiem. Uzbrojony był w kiełto [?] z rzędem, kopią czyli tokiem, koncerzem albo pałaszem; miał zbroję, szyszak, zarękawie, ostrogi, szablę, rusznicę krótką, prochownicę. W rocie czyli chorągwi było 100 koni.
2) Roty kozackie czyli lekka konnica. Każdy towarzysz miał konia z rynsztunkiem, jarczak z potrzebami, pancerz, misiurkę, ostrogi, szablę, rohatynę, pohak [?], krótką rusznicę, prochownicę, ładunkarz, pachołka i woz z żywnością.
3) Roty dragańskie czyli chorągwie. Każdy oberszter miał pod sobą 600 draganów konnych ci na głowę pobierali miesięcznie po 13 zł. i po 3 talary na rękę laufgeldu (ubrani z niemiecka w kapeluszach).
4) Roty piechotne węgierskie; w każdej rocie był rotmistrz, porucznik, dziesiętnik, propornik, szyposz i bębenista czyli dobosz. Każdy pachołek miał rusznicę z knotem z krzosem, siekierkę, szablę, prochownicę, ładunki; a dziesiętnik dardę.

4) Roty wybranieckie piechotne – w każdej rocie był rotmistrz i porucznik.

R. 1660 za Jana Kazimierza tworzyły wojsko następne oddziały:

1) Husarze. Chorągiew 100 konna składała się z 20 towarzyszy w pierwszym szeregu za niemi w 4 szeregach tylnych pocztowi (do każdego towarzysza 4 lub 3 pocztowych). Towarzysz miał zbroję zupełną: szyszak, kołnierz, pancerz, zarękawie, nagolenniki; karwasze, szablę, koncerz długi na 2½ łokcia lub młotek 6 funtowy, kopią głoki długą z ostrem żelazem z chorągiewką, berdysz albo buławę, skrzydło.

(mieli z blachy pancerne)

(odpowiednio dzisiejszym kirasyerom)

2) Pancerni albo Petyhorce na koniu w szyszaku, misiurce, pancerzu z muszkietem lub łukiem. W Polsce zwano ich Pancernemi a na Litwie Petyhorcami.

(mieli półzbroi czyli i blachę na piersiach)

(odpowiednio dzisiejszym Chevaux légeres)

3) Kozacy na koniu lekka jazda bez zbroi w burkach z łukiem i szablą.

4) Dragonia konna ubrana z niemiecka

5) Piechota czyli Hajducy z berdyszami lub rusznicami.

R. 1717 nastąpiła organizacyja wojska. Uchwalono komput wojska na 24,000, t. j. jest koronnego 18,000 a litewskiego 6000; naznaczono każdej chorągwi pewne stacyje czyli leże. Koszta na wojsko koronne wynosiły 5,420,856 zł. na wojsko litewskie 2,067,627 zł. na artyleryą koronną 147,798 zł. na artyleryą litewską 69 600 zł. Porcya czyli płaca wynosiła rocznie na towarzysza Husarza 448 zł. na towarzysza Pancernego w Polsce i na Petyhorca w Litwie 372 zł. na Tatara lub Kozaka 272 zł. na Dragana 300 zł. na Piechotnego 200 zł.

(które podzielono na 2 autoramenty (zaciągi) t. j. polski i cudzoziemski)

(Towarzyszem mógł być tylko szlachcic)

Do polskiego autoramentu należeli: Husarze, Pancerni, Petyhorscy, i lekkie chorągwie – Do cudzoziemskiego autoramentu Piechota Artylleria, Dragonia, Węgierskie i Janczarskie chorągwie.

(Cudzoziemski autorament miał niemieckie mundury i komendę.)

R. 1766 podwyższono żołd w wojsku kor. husarzowi 500 zł. pancernemu 500 zł. 450 zł. konnemu, a lekkiemu kawaleryście 400 zł. a w obcym autoramencie: 260 zł. 15 gr. pieszemu. – Utworzono też Gwardię Królewską konną i pieszą

R. 1775 powiększono liczbę wojska do 30,000 i przeznaczono na wojsko koronne 12,000,000 zł. a na litewskie 6 596,000 zł 21½ gr i zaprowadzono nowy podział i organizacyją:

B) Wojsko litewskie

Sztab generalny: 2 Hetmanów wielki i polny litewski, 1 Generał Artylerji lit. 2 Generał-Lieutenantów 3 Generał-majorów 1 Pisarz polny. 1 Strażnik polny 1 Oboźny polny, 1 Stanowniczy (Quartiermeister) 2 Generaładjutantów (Oberstlieutenantów) Hetmana w. i 2 Generaładjutantów (takichże) Hetmana poln.

Jazda: 2 Pułki Jazdy narodowej lit.
1 " Karabinierów Gwardyi Konnej lit.
5 " Przedniej Straży lit.

Piechota: 1 Pułk pieszy Gwardyi lit.
5 " pieszych polowych lit.
1 " pułk polowy czyli (lżejszy) lit. nowego podniesienia
1 Korpus Artylerji lit.
2 Chorągwie Janczarskie dla Hetmanów
1 Regiment piechoty xiążąt Massa'skich.

Dawne rangi w ten sposób porównano: Towarzysz (chorąży) Namiestnik (porucznik) Chorąży (Kapitan) Porucznik (pułkownik) – Komendant Brygady narodowej dostał rangę Generał majora a Wice Komendant tejże Brygady rangę Pułkownika.

Wojsko to było nowe werbowane bez gwałtu w miastach; żołnierz stojący na kwaterze prócz dachu, ognia i wody nic nie mógł żądać

R. 1775 wydano pierwszy Regulamin wojska. w Warszawie

R. 1717 nastąpiła nowa Ordynacya wojska: I) Wojska Koronne: a) Zaciągu czyli Autoramentu polskiego: 1) Konnica: Chorągwie: α) hussarskie β) pancerne γ) lekkie (ułani?) b) Zaciągu czyli Autoramentu cudzoziemskiego: 1) Konnica: Dragonia: Leibregiment Konny, Regiment Krolowej Konny Regiment Krolewicza Konny, Regimenta Buławy wielkiej i polnej Konne. 2) Piechota czyli Infanterya: Regimenta: Pieszy Gwardyi Koronnej, Pieszy Krolowej, Pieszy Krolewicza, Piesze Buławy wielkiej i polnej. II) Wojska W. X. Lit.: Chorągwie Hussarskie Petyorskie, Taterskie, Kozackie, Janczarskie, Kuruckie.

1753 Stopnie w wojsku Koronnym 1) polskiego zaciągu: Hetman wielki Koronny i W. X. Lit — Hetman polny Kor. i W. X. Lit. — Pisarz polny — Strażnik wielki (Praefectus vigilum generalis) — Strażnik polny — Oboźny (Generalis currum praefectus) — Stanowniczy (Castrorum metator — Quartiermaister) — Regimentarz — Pułkownik (Quaestor Partis) — Sędzia wojskowy — Rotmistrz — Porucznik (Locumtenens) — Chorąży — Towarzysz — Pocztowi — Piechotek — 2) cudzoziemskiego zaciągu: Generallejtnant infanterii lub kawalerii — Generał major — Generał audytor — Generał adjutant — Pułkownik (Colonellus) — Obersztlejtnant (Vicecolonellus) — Major — Kapitan — Porucznik — Chorąży — Feldwebel (Wachmeister) — Szerzant — Kapral — Gefreyter — Granaterz — Gemeyn muszkietyer lub Dragon. — 2) Artyllerji: Generał Artyllerji (Feldzeugmeyster) pod nim: Regiment Artyllerji, Korpus Artyllerji, Frejkompania Artyllerji.

Najdawniejszym kodeksem sądowym dla wojska polskiego są: „Artykuły wojenne hetmańskie Authoritate „totius Reipublicae na Sejmie Anni 1609 approbowane." fol. często wydawane i w II Tomie Vol. leg. znajdujące się – jako też późniejsze rozporządzenia które się mieszczą w dziele: „Artykuły albo Konstytucye wojenne hetmańskie. Nieświeź, w drukarni XX. Radziwiłłów 1754. 8vo kart nlb. 4, str. 250 i kart 40 (Excerptów z Volum. Leg.) ded. Michałowi Kazimierzowi Radziwiłłowi wojew. wileń. hetmanowi w. W. X. L. .... x. A. Z. Soc. Jes. Praef. Typogr. ducalis Radivillianae. Są w tém dziele: 1) Artykuły wojenne hetmańskie 1609. i Artykuły należące do obozu ciągnienia. 2) Artykuły wojsku cudzoziemskiemu opisane w Uniwersale Władysława IV Króla pol. (dla regimentów pieszych i chorągwi dragańskich). 3) Ordynacya sądów wojskowych, za panowania Jana Kazimierza. 4) Artykuły żołnierskie w Wielkiem Xięstwie Lit. na sejmie generalnym postanowione i od JMŁ. Hrehora Chodkiewicza Kaszt. wileń. hetmana najwyż. W. X. L. potwierdzone. 5) Artykuły wojskowe publikowane w obozie pod Hłuskiem z rozkazania Janusza Radziwiłła hetm. w W. X. L. r. 1648 d. 13 Octobr. 6) Artykuły wojskowe za Najjaśn. Królów Polskich i hetmanów W. X. L. wojsku ustawione a teraz z rozkazania Michała Kazimierza Paca wojew. wil. hetmana w W. X. L. do druku podan. 7) Regulamen przez Uniwersał od J. O. X. Michała Kazimierza Radziwiłła wojewody wileń. hetmana w. W. X. L. w Nieświeżu 1746 d. 1 Septembr. opisany. Główną podstawą tych Artykułów i Regulaminów były Artykuły hetmańskie z r. 1609. Karność była surowa: bunt, rabunek, kradzież, gwałtwo, pojedynki i powabki (wyzywania) karano gardłem; wytrąbieniem z wojska: wszeteczeństwo, opilstwo, kosterstwo; utratą ręki dobycie

broni na drugiego.

R. 1769 d. 5 Sierpnia w Kaliszu wydane zostały na rozkaz Ignacego Skarbek Malczewskiego marszałka Konfederacyi województw wielkopolskich: „Artykuły wojskowe z Konstytucyi wyjęte." (b. m.) 8vo str. 55 (wydane dla Konfederacyi barskiej)

R. 1753 wyszło w Elblągu: „Corpus juris militaris poloni-„cum, w którym się znajdują Artykuły wojenne hetmańskie „r. 1609, reflexiami z teoryi i praktyki wojennej zebranemi „objaśnione oraz z Addytamentem Różnych Ustaw wojennych „w języku polskim i niemieckim do druku podane przez „Samuela Brodowskiego porucznika i audytora regimentu pieszego Kr. Królewicza JMci cudzoziemskiego zaciągu. W „Elblągu w drukarni nieboszczyka Preussa 1753." fol kart 16 str. 479. 33 i str. 73. 1. (Cancellarya wojenna) (: wydane za staraniem Jana Klemensa Branickiego wojewody krak. hetm. w. Kor. Są to Artykuły hetmańskie z r. 1609 z obszernemi wykładami i notami — na str. 4 jest pieśń Boga rodzica z tłomaczeniem obok niemieckiem ... — W dodatku pod tytułem Cancellarya woienna albo Miscellanea regimentowe str. 28—37 są akta w sprawie Jakuba d'Argelles (Argilliers) majora gwardyi koronnej pieszej urodz. 1686 w Augebras koło Florence w prowincyi Guienne we Francyi, od r. 1700—1710 służył jako oficer we Francyi i Hiszpanii w wojsku — d. 28 Marca 1711 zaciągnął się do saskiej gwardyi, otrzymawszy r. 1714 dymissyą, ożenił się 1715 w Dreznie z panią M. S. wdową po B. (rotmistrz) z domu D. i zaciągnął się do pułku gwardyi Koronnej jako Kapitan, zostawszy 1717 majorem, posłany r. 1724 z wojskiem swym do Torunia zostawał tamże w załodze jako Komendant (i nawet r. 1726 indygenat piśmi otrzymał). R. 1727 d. 24 Lipca odebrał z poczty gdańskiej w Toruniu worek z 2475 dukatami przeznaczonymi na utrzymanie wojska (zabrawszy z worka dukaty skradł takowe i napełnił go szóstakami i posłał do regimentu. a sam 26 Lipca 1727 z swoją konkubiną i 3 dziećmi tajemnie uszedł z Torunia do Francyi. Osądzony (zaocznie) w Gdańsku 1732. (Ob. Expositio criminum Jacobi d'Argelles 1731 — Libellus apologeticus Jacobi d'Argelles 1731 wydane w Francyi jako obrona.)

Argelles okradłszy kassę wojskową w Toruniu 1727, narobiwszy przytem wiele długów, uciekł do Francyi. Skazany najprzód zaocznie przez sąd wojskowy w Radomiu d. 5 Czerwca 1728, wydany został przez Króla francuskiego, r. 1731 a sąd wojskowy w Warszawie skazał go jako dezertera, złodzieja i oszczercę (bo pisał paszkwil przeciwko pułkowników Renardów) d. 10 Marca 1732 na degradacyą, uciętie ręki i powieszenie. Król zmniejszył karę uwięzienia na dożywotne więzienie.

R. 1747 siedział jeszcze w więzieniu gdańskiem w Lichtfenau.

I.

Na Rusi w najdawniejszych czasach zwano wojsko ruszające na wyprawę Połk, który się dzielił na Drużyny. W wojsku takiém bywali: Bojary, Mieczniki (drugi stopień po bojarach), Gridnij (straż zamkowa lub obozowa pełniąca służbę w namiocie-gridnia), Dzieckije, Otroki, Tywuny (sędziowie) i Strzelcy. – Nazwa Kozaków znaną już w odległych czasach. Konstanty Porfirogenita w IX wieku wspomina kraj Kasachia pomiędzy Czarnem a Kaspijskiém Morzem; a nazwa Kozak w języku tatarskim oznacza lekko uzbrojonego wojownika. Około r. 1282 tatarski gubernator (Baskak) Kurskiego Księstwa sprowadził z Besztau czyli Piatygoryi (dzisiejszy Piatygorsk w prowincyi Kaukaskiej) lekkich wojowników których osadził w oddzielnych Słobodach. Wojownicy ci zwani Kozakami (z tąd też i nazwa Petyhorców) pełnili w kraju służbę żandarmerii. Oddział tych wojowników tatarskich z końcem XIII wieku, osiadł nad Dnieprem i założył miasto Czerkassy (ponieważ większa ich część pochodziła z Czerkieskiego kraju) za czasów zwierzchnictwa tatarskiego. Ci Kozacy tatarscy byli zarodem pozniejszych Kozaków Siczowych. Od r. 1549 pojawiają się Kozacy donscy. – Hulaj-gorodem zwano tabor z wozów (Wagenburg) – Wszyscy pisarze podają rok 1340, po zajęciu Księstwa Kijowskiego przez Litwinów, jako początkowy istnienia Kozaków Ukraińskich.

Wtedy to osada wojenna Kozacka nad Dnieprem założyła miasto swe główne Czerkasy. R. 1471 po zajęciu Kijowa przez Polaków, mieszkańcy Czerkas, uciekając osadowili się na jednej z wysp Dniepru Chortycy, założywszy tu Sicz czyli siedzibę swoją. R. 1511 Ostafi Daszkiewicz starosta czerkaski i kaniowski zorganizował tych osadników i zbiegów w połki i sotnie, i wraz z Przecławem Lanckorońskim starostą chmielnickim użył ich jako straż pograniczną przeciw ~~[illegible]~~ Tatarom. Król Stefan Batory tych Mołojców Zaporoskich czyli Kozaków r. 1576 podzielił na 6 połków (perejasławski, białocerkiewski, kaniowski, korsuński, czerkaski i czechryński) każdy po 1000 ludzi; połki zas na sotnie i dziesiątki. Odtąd zaczęło też prowadzić porządne rejestra tych służbowych Kozaków, od których ich rejestrowymi przezwano. Mimo tych osad część jedna wolniejszych ukryła się na wyspach Dniepru, gdzie żyła w niepodległych Siczach (słowo ruskie oznaczające siedzibę) i Koszach (Kosz po tatarsku: namiot). Kozacy i na wodzie wojowali w Czajkach, a na lądzie z wozów tworzyli obronne tabory, zwane Hulajgorodem.

Strzelba i wszelaka munitia Ktora własnym nakładem J. Krol. Mci w Wielkim Xięstwie Litewskiem jest sprawowana poczęwszy ab anno 1551.
Mspt w Krol. bibliotece w Sztokholmie in 4to Kart 114.

W Cekhauzie w Wilnie były: I.) Wielkie Kamienne działa: Żebrak, Witold, Baba, Augustus, Szarffmetz, Słowiki, Srotschlangi, Śpiewaczki, Piszczek, Bembennica, Ogniste Działa, Moździerze wielkie.
II) Feltschlangi, Falkony, Quartirschlangi, Moździerze średnie
III) Falkonety wielkie i średnie, Serpentyny, Moździerze małe.
IV) Potkartuny, Smoki,

Do Feltschlangów brano Kule ołowiane 6 funtowe – do hakownic i funt. Kule ołowiane
Prochu były 3 gatunki: Działny, dla Kownicy i Rusznicy.

R. 1587 dzielono w Polsce wojsko na 1) Ussarzy każdy na koniu z kopią w zbroi, w zarękawiach, szyszaku, krótką rusznicą, szablą i koncerzem albo pałaszem. 2) Kozacy konni z połhakiem i krótką rusznicą. 3) Piechota czyli Hajducy węgierscy (Konstytuc.)

Eligery
Harcerze.
Hulajgorody (wieże)
Brogi (d[illegible])
Rejtaryja.

R. 1628 (podług Starowolskiego) dzieliło się wojsko na a) Jazdę ciężką: 1) Hussarze czyli Kopijnicy w zbroi żelaznej, szyszaku z zarękawiem, kopią długą na 6½ łokcia z chorągiewką, szablą krzywą i koncerzem pod prawą nogą u siodła, a na przedzie pistolet albo 2 na zbrojach z tyłu skóry rysie, tygrysie, niedźwiedzie. 2) Arkabuzerowie ubrani jak Husarze, tylko za miast kopii mieli arkabuz czyli muszkiet dłuższy.*) b) Jazdę lekką 1) Czeremissy w pancerzach z tarczami z muszkietem długim albo z łukiem do strzał każdy miał włócznię 4 łokcie długą 2) Kozacy jedni w pancerzu z szyszakiem z muszkietem albo łukiem i 2 pistoletami, drudzy bez pancerza. – Pułk jeden miewał od 100 do 400 towarzyszy, w każdej chorągwi 30 szlachty z których każdy miewał 3 do 4 koni pocztowych i 1 wozek. Pocztowych i pachołków zwano czeladzią. – Piechotę dzielono: 1) Hajducy z szablą, siekierką i strzelbą długą; w chorągwi pod jedną barwą od 100 do 400 2) Kozacy w sukniach z samodziału z samopałem i szablą albo z obuszkiem i łukiem.

*) Rajtaryą Arkabuzerów r. 1670 wojna to jako mniej potrzebną – R. 1658 rozpuszczono chorągwie Wołoskie (Semenow)

Na utrzymanie wojska szła 4ta część dochodu z dóbr Królewskich takzwana Kwarta r. 1562 na to przeznaczona; oprócz tego pobory: czopowe, pogłowne. – Stefan Batory miał najętą piechotę węgierską i niemiecką
Piechota Łanowa ustanowiona r. 1578 i 1590 i wybierana z dóbr Królewskich, z 20 Kmieci jeden pachołek czyli wybraniec który przez półroku o swej strawie służył. R. 1726 zaniechano tego rodzaju poboru wojskowego i utworzono regularną piechotę łanową werbowaną, na którą z łanu wybranieckiego płacono rocznie po 100 zł.

Podział wojska polskiego w r. 1775 (30,000 wojska)

A) Wojsko Koronne:
Sztab generalny 2 Hetmanów wielki i polny, 1 Generał Artyleryi kor. 5 Generał-Lieutenantów czyli Regimentarzy dowodzących 5 dywizyjami, 8 Generał-Majorów, 1 Pisarz polny kor. 1 Strażnik pol. kor. 1 Oboźny polny kor. 2 Generał adjutantów z rangą oberszterlieutenanta przy Hetmanie w. kor. 2 Generał adjutantów z rangą Obersztleytnantów przy Hetmanie poln. kor.
4 Brygady Kawaleryi narodowej
1 Korpus Artyleryi
1 Regiment Fizylierów
1 Regiment Gwardyi Konnej Koronnej, (w regimencie 1210 głów)
1 Regiment Gwardyi pieszej Koronnej
7 Regimentów pieszych polowych
6 " Dragonii konnej
2 " Przedniej Straży
2 Chorągwie Węgierskie dla Hetmanów
1 Regiment pieszy garnizonowy
1 Korpus Kadetów

1753 Oręże wojskowe: Zbroja (Harnisch), Pancerz, Szyszak (Sturmhaube, Galea), Karwasze (Armschienen – Manicae Karwasze?) – Kopia (Hasta), Sztuciec (Carabiner, Bandelier, Sclopetum breve) – Szabla (Säbel) Koncerz albo Pałasz (Contus, Schlachtschwert, przywięzywany pod bok kulbaki z szeroką i prostą głownią t. j. klingą) – Rusznik (Musquete, Sclopetum longum Luntenrohr) – Dzida (Spieß) – Drzewca (Lancea – Lique) – Łuk z strzałami –

Według Konstytucyi 1589 Husarze mieli kopie, krótkie rusznice, szable, koncerz – Petyhorce mieli drzewce – Kozackie chorągwie krótkie rusznice – Pancerne chorągwie miały dzidy.

W wojsku cudzoziemskiego autoramentu infanterya ma pałasze, bagnety, flinty, sponton(y), (Kurzgewehr) Piki – Dragonia zaś karabiny, pistolety i pałasze.

Sigismundus III Varsaviae d. 22 Januar. 1590 confirmat literas Sagittariorum Cracovien.

Burmistrz i rada miasta potwierdzając miejsce Celstat potwierdzając Porządek i sprawę Rusznicznej Kołowniczej i działnej strzelby – w Krakowie w piątek przed S. Janem Chrzcicielem – 1564. i mieć ćwiczenie z kołowniczej i rusznic

1) Każdy z mieszczanin [rycerskiej] należeć do szkoły strzeleckiej ma dać wkupić dać do puszki 6 gr. – a którzyby prawa miejskiego nie miał 12 gr.

2) Tarcza wystawiona do strzelanie o klejnoty pańskie ma mieć szerokości w okręgu z łokcie Każdy ma mieć 4 strzały – ci którzy będą mieć więcej trafarów równych mają się rozbijać – Niemający prawa miejsk. nie ma brać klejnotu pańskiego

3) Niewolno strzelać z żortebm z śrubowanej albo cyrygowanej rusznice pod karą 24 gr.

4) Kto pierwszy nabije rusznicę ma ją położyć podle wierzeszki i drugi podle niego i t. d.

5) Żaden z strzelców nie ma hubki zapalać aż drzewiej rusznica jego będzie leżała w większej ce Aby wystrzeliwszy nie wracał nazad z hubką zapaloną gdzie rusznice nabijają – Aby jeden drugiemu mowę ani kunszty nie przeszkadzał – którzyby czapki nie zdjął a nie prawał z niemi

6) Pod czas strzelby nie ma być pijaństwa piwa lub wina Niżeż strzelec ma stroje swego posyłać aby mu szus ukazał poki strzelba będzie

Na prośbę przełożonych starszych zgromadzenia a) strzeleckiego nadają dla ćwiczenia rycerskiego szkoły strzeleckiej miejsce spokojne przy miejskie rzeczone Celstat na którym miejscu takowe ćwiczenia od przodków ich były sprawowane na którem to miejscu ma być oddana uczciwość i posłuszeństwo Urzędowi z nich samych obranemu, przyczem też porządek niżej opisany ma być zachowany

maja mu dać 12 razy pręcią lub ma dać 2 gr.

Franciszek Zembek Kasztel. Kamienieck.
Z: 1) Pieniążkowna 2) Barbara Rupniewska

1 Stanisław pincerna regn.

Przecław Kaszt. wojnick. Ż. Marianna Opocka

- Stanisław Starosta lelow. Ż. Ludwika Wyżycka
  - 1. Katarzyna za Józefem Marchockim Starostą lelowsk.
  - 2. Marianna za Tomaszem Potchowskim
  - 3. Barbara za Adamem Trzebińskim Starostą harzowskim
  - 4. Urszula 1° voto za M. Rochem Winiarskim 2° voto za Cyrzyńskim
- Anna za Józefem Ossolinsk. Kaszt. czchow.
- Elżbieta za Zbygn. Rzewuskim Starostą brzezickim

2 Jan Kand. Kor. Ż. Ewa Leszczyńska

- Bilhilda za Mniszchem Kaszt. krak.

2 Franciszek dapif. regni

- Barbara za Lewen: d'alem
  - 1 Benedykta za Alexandrem Ossolińskim
  - 2. Franciszek
  - 3. Marianna Ludwika za Antonim Krabia de Bramas margrabią de Silli.

2 Alexander z Katarzyną Leszczyńską

- Katarzyna za Dymitrem X. Jabłonowskim Starostą Kowelsk.
  - Konstancja za Stanisławem Węgierskim Starostą lubia: towskim.

+1677

Jadwiga z Słupowa Zemerowa siostra Wojciecha*) i Gabriela i ~~siostry~~ ostylii żony Jana Czarneckiego miecznika Krak. i Anny Białobrzeskiej

*) którego córka Teresa.

Hugo Kołłątaj ur. 1 Kwiet 1750

7) Gdyby kto z pochopu z tarczy trafił nie ma mu to płacić a ktoby strychował a gwozdz by ~~w~~ tem miechniał zostać nie ma mu sztuk za trafar być poczytany tożsamo gdyby tarczy na wylot nie przebił w czem ma cylarzowi być wiara dana

8) Gdyby komu będąc w wieży ręce rusznica pusciła tedy mu strzał ginie tożsamo gdyby mu do 3go razu rusznica nie pusciła.

9) Podczas strzelania nie ma żaden strzelec kręgle grać z łuku strzelać póki się strzelba nie skończy pod winą 2 gr. lecz warcaby, makowanie, rym: sowanie i inne gry wolne. Gdy ~~go~~ strzelca zawołają do strzelby a on nie przyjdzie do 3go razu traci strzał. A też kiedy w kościoła przybiją tablicę z wyznaczeniem godziny ku zejściu się do strzelby którzy długo na poślecz przyjdą mają być przyjowani a wszakoż wolno im się i groszem wykupić. Każdy ma mieć i strzał do probowania, za każdy inny strzał ma dać 1/2 gr.

10) Na potrzeby miejsca Calstatu zapłatę cylarza, pisarza na tarczę, cyliki, czernidło glinę ma dać każdy strzelec w pierwszy dzień strzelby z łuku albo z rusznic 6 gr.

11) Aby żaden strzelec nie strzelał ze 2 rusznic o pańskie klejnoty, ani też rusznicy 2 kulami nie nabijał, gdy mu się rusznica zepsuje ma ją starszym okazać

12)

2) Co roku z strzelców obierać będą 8 Starszych
Którzy mają być przy strzelaniu o Klejnoty pańskie
Ktoby miejsce zamieszyrczał z strzelców ma dać i grosz
do puszki a przychodzień gdyby to czynił ma być fry:
cowan
Burmistrz i rajca potwierdzając te artykuły chcą aby
i strzelecki kuszny porządek nie derogował ruszniczem
i takowniczem, ktoby się szarpnął ręką lub niezgodę
wszczął ma być oddany do urzędu miejskiego a ~~winie~~
urząd winien będzie takowego wedle opisu i malowania
tablic na tem miejscu przybitych ukarać. Przytem
obiecuje Rada miasta co roku 100 talarow na
pańskie Klejnoty i wywodzenie strzelb dawać.

II) Porządek wywodzenia strzelby ~~[illegible]~~ szkoły ry:
cerskiej na każdy rok.

Do pierwszej strzelby z kusz poczęwszy od Przewodniego
poniedziałku aż do S. Michała niedziel 24; na każdą
niedzielę pański Klejnot ma być gr. 20 uczyni fl. 16
Na S. Jan Chrzciel główna strzelba z kusz na 3 pańskie
Klejnoty na każdy Klejnot 4 gr. uczyni fl. 12.
Strzelba o Królestwo ma być w tydzień po Oktawie
Bożego Ciała w pierwszy poniedziałek który kurka
zbije ma Królem zostać przez cały rok i wolen być
od podatków miejskich, a Klejnot będzie miał 6 łokci
purpurianu, i parę rękawic i wieniec
Do Wołowego ptaka kto go zbije 4 fl.
Do dzikiego męża i do tarczy z kusz co roku na S. Filip
i Jakub strzelba ma być a do każdej strzelby Klejnot
ma być pański per 2 1/2 fl. uczyni 5 flor.
2 rusznic strzelba do tarczy miejskiej poczęwszy od poniedziałku
przewodniego aż do S. Michała poniedziałku 24, na każdą

ſtrzelbę Klejnoty mieyſkie gr. 20 uczyni fl. 16.

Na S. Bartłomiej główna ſtrzelba z rużnic do Turka do Propornika i do Żyda 3 Klejnoty pańſkie, każdy Klejnot fl. 4 uczyni 12 flor.

Item z Łakownic 2 razy do roku na dzień S. Jakuba we żniwa, zaſprzod pańſki Klejnot 6 łokci adamaſzku łokieć po 48 gr. uczyni 9 flor. 19 gr.

Item Strzelba z Falkonetu albo z Dział u rok raz w pierwſzą niedzielę przed S. Jakubem we żniwa na pięć Klejnotów pańſkich na każdy 4 fl. ſumt 20 fl.

Przytem rozkazuje Rada aby obrani ſtarſi co roku dla potwierdzenia prezentowani byli Radzie miaſta.

III) Porządek i ſprawa Kurkowych ſtrzelców r. 1562.

1) Każdy mieszczanin chcąc należeć do tego towarzyſtwa albo bractwa ma ſię wkupić 6 gr. a obcy albo przychodzień 10 gr. i piſarzowi ½ gr. od wpiſania.

2) Na zielone świątki jeſt obyczaj do Ptaka ſtrzelać i ſtarſzych odnawiać.

3) Starſi mają doglądać porządku i za przeſtępſtwa karać. Każdy z ſtarſzych winien być w niedzielę na Celſtacie lub zaſtępcę dać. Starſi mają na koſzt zgromadzenia ſprawić cynowe naczynie.

4) Rada mieyſka daje Kurkowym ſtrzelcom na każdy tydzień od świątek aż do S. Michała Klejnot. O Klejnot pańſki nie ma być ſtrzelano ażby 12 ſtrzelców było. Klejnot pańſki może każdy tylko 1 kroć w roku wygrać wſzakże wolno mu wygrać inne Klejnoty. Strzelec każdy ma do ſtrzelby złożyć 4 gr. a dla potrzeb Celſtatu jeden ſzeląg z których pieniądzy Celarz i Cylik będą płaceni. A którykolwiek na ubiór wygra ten aby był przywieńczon i ma na przyſzłą niedzielę dać ſtrzelcom żużynę wedle ſwej woli.

5) Kiedy bywa strzelanie o pański klejnot, aby niebył żaden zakład, ani wetowanie, ani granie pod winą 1 gr.

6) jeżeliby który z Radców przyszedł na Celstat dla używania krotochwile, tedy mają strzelcy prawo podnieść składanie pieniężne (wkładkę) aby dla lepszej poczciwości ochędożny klejnot był sprawiony.

7) Kiedy o pański klejnot strzelanie będzie tedy do niczego innego jeno do cyrkla aby strzelano których nad porządek mniejsze/betty ~~miał~~ mniejszy centrum miał nie ma mu być strzelanie dopuszczone. O Pański klejnot ma być szusów 12 a większy trafiarze zawsze co lepsze mają zyskować a potem się równać

8) Kto Pański klejnot wygra i przywieńczon będzie ma na przyszłą niedzielę albo poniedziałek najprzód strzelcom podać nieco ku strzelaniu a może sobie blaty dać uczynić jako mu się podoba: przyczem składanie pieniędzy wetowanie i co innego niebrazliwego każdemu ma być dopuszczono, i ma być przy jego woli dać jurynę.

9) Po składaniu będzie zegar puszczon, starsi mają klejnoty w pogotowiu mieć: a jeśliby jaki strzelec poźniej przyszedł a potrzasów zamieszkał, nie ma mu więcej jeno 2 potrzasy być dopuszczono, których nie ma czynić aż się tych 12 szusów stanie. A to pieniężne wkładanie ma być podzielone pomiędzy klejnoty o które będzie strzelano – a przychodniowy nie ma żaden szus do tejże samej ściany być przypuszczon.

10) Kiedy starsi na Celstat przyjdą ma celarz zegarną godzinę przewrócić, a w tym czasie ma się gotować kto chce, a jako skoro zegar wycieczę tedy celarz ma zegar bijący zawieść i ścianę gotować i o miejsce tajsować a pierwszy szus o 2 wieńce uczynić. A ci dwaj który takowe 2 wieńce wygrają, mają na też niedzielę zawsze do ściany wynieść jako czoło, szus się stanie, także bettów celarzowi dobywać rozkazać

i ...miennie doglądać. Żaden aby do ſzranku przez próg 11

do ściany nie wſtępował pod winą i gr. A zegar kiedy

się puści każdy ma na ſwem miejscu ſiedzieć a nie powſtać

aż zegar wybrząka, chyba za odpuſzczeniem towarzysza przy nim

przednim i za nim. Też jeſli kto po 3 kroć będzie w poſled-

nim ſtrzelaniu dać ma i gr. A jezliby komu ſtrzelając

kuſza naruſzyła ſię, ma mu być i ſzus przypuſzczon,

choć go obmieſzka, albo ma z inſzej kuſze ſtrzelać.

Każdy ſtrzelec ma na ſwym bełcie mieć napiſane

imię ſwoje, gdyż by mu trafunek nie był przypiſany.

Kto też nie ſtrzeli póki zegar idzie a zabrząknie, już

szus stracił, co ſię czyni dla młodſzych ſtrzelców i

tych którzy nie ſą ſpieſzni.

11) Strzelec który będzie winien wſtępne pieniądze a od

cylarza po 3 kroć o nie upominany będzie, przed tym

aby była ściana zawarta, dnie ma też żaden ſtrzelec z

drugiego szydzić pod karą, nie ma też żaden gdy nie trafi

za gniewem kuſze od ſiebie odrzucać pod winą i groſza

i jeſzcze na Aſinuſa pojrzeć.

12) Gdyż plac kręgielny na Celſtacie ſtrzelcom należy

a zwłaſzcza temu który na każdy rok ptaka zbije

który z niego pożytek bierze: a iż dotąd Celſtat stał

lekkiemi ludźmi jako kozernicy przez co ſię nieſtatek

namnożył i wiele ſtatecznych miejsca ſię tego chroniło —

więc nakazujemy aby Starſzy Król który na każdy rok

ptaka zbije, miał dochód od tych, którzy tam towarzyſtwo

albo bractwo mieć będą, albo kto tam z niemi ſtrzelać bę-

dzie, albowiem miejsca tego ćwiczenie i krotofila na ſame

mieſzczany tylko ſię referuje. A co ſię dotycze kręgielnej kroto-

file, ma być przy ſtrzelcach trzymana, a nie od oſób plugawych pod winą i grzywny.

Ktoby się na Celstacie przysięgi i bluznierstwa dopuscił
a być karan, a gdyby się niechciał dać w karanie, ma
być odniesiony do Urzędu i nie ma mu być wolen Celstat.
Ktoby broni dobył lub szkodliwem czem na drugiego
ciśnął ma być od towarzystwa wykluzon i od Urzędu
ukaran. Gdyby się dwaj przy krotosili powadzili, mają
im starsi pokoj przykazać a gdyby nie usłuchali ma im
być wzbronione strzelanie
My Burmistrz i Rada Miasta Krakowa takowe
porządki i postanowienia potwierdzamy. W Krakowie
w Piątek przed S. Janem Chrzcicielem 1562.

Sigismundus III rex Poloniae (Varsaviae d. 22 Januarii 1590) confirmat praedictas litteras famatorum Sagittariorum Civitatis Cracoviensis, tu wypisane powyższe ustawy po polsku; mandatque Nicolao Zebrzydowski palatino lublin. capit. gener. cracov. et Magistratui Cracov. ut eosdem Sagittarios dum se se in jaculatione sive in campo sive intra muros civitatis Cracov. in loco consveto exercerint, a quibusvis inquietis hominibus tueantur.

[illegible]

[illegible] 1623

[illegible] pp. 12

Von Herrn OTTO SPAMER in LEIPZIG verlange:

à Cond.	fest	baar
mit 30 %		m. 40 %

Wägner, Das Buch vom Feldmarschall Radetzky.

Geheftet 1½ Thlr. ord. — 1 Thlr. 1½ Ngr. netto — 27 Ngr. baar.

Gebunden 2 Thlr. ord. — 1 Thlr. 15 Ngr. netto — 1 Thlr. 10 Ngr. baar.

Pracht-Ausgabe, geb. 3 Thlr. ord. — 2¼ Thlr. netto. — 2 Thlr. baar.

Schneidawind, Das Buch vom Erzherzog Karl.

Geheftet 20 Ngr. ord. — 14 Ngr. netto — 12 Ngr. baar.

Gebunden 1 Thlr. ord. — 22½ Ngr. netto — 20 Ngr. baar.

Vaterländische Bilder aus Oesterreich. Band I. II. III. 1. 2.

Geheftet 3 Thlr. 2½ Ngr. ord. — 2 Thlr. 4¾ Ngr. netto — 1 Thlr. 25½ Ngr. baar.

Cartonnirt 4 Thlr. 5 Ngr. ord. — 2 Thlr. 27½ Ngr. netto — 2 Thlr. 15 Ngr. baar.

Gebunden 4 Thlr. 10 Ngr. ord. — 3 Thlr. 1 Ngr. netto — 2 Thlr. 18 Sgr. baar.

Ort: Firma.

Do historyi Lisowczyków listy i inne urzędowe pisma r. 1624. w Ambr. Grabowskiego Starożytności I 176 - 198.

a) List cesarza Ferdynanda do Stanów Koronnych Królestwa polskiego pisany z Wiednia 27 Kwietnia 1624 prosi o przebaczenie dla Lisowczyków mianowicie pod dowództwem Kalinowskiego i Stroynowskiego.

b) Instrukcye Samuelowi Targowskiemu że Kr. kr. do Lisowczyków dana w Warszawie 20 Czerwca 1624 prosili za Lisowczykami cesarz zwyczajnie Karol oraz sami Lisowczycy rokiem przecie za karaniem Króla: Rzeczypospolitej pod pretextem obrony Chrześcijaństwa a na służbie dopuszczali się gwałtów rabunków, dla tego zaniedba na nich uchwała Konstytucyi obiecuje król na sejmie za niemi się wstawić jeżeli się rozjadą. Zostany Targowski do nich na morawie Lisowczyków.

c) List xięcia Lignickiego do Zygmunta III d. 11 marca 1621 prosi aby król zanobiegł temu iż Betlen Gabor xiąże Siedmiogrodzki w Bardyjowie przeszło 12000 Polaków i Niemców najął.

d) List Stanów Szląskich do Zygmunta III w Wrocławiu 8 października 1624 skarżą się iż Lisowczycy po wojnie z Polski wpadli na Szląsk około Kreuzenberga i grasowali

e) Odpowiedź Zygmunta III na to z Warszawy 23 października 1624 nie nauczali Lisowczyków bronią wydał rozkaz oraz do Starostów niepraniczych aby ich utrzymywali dowodził kupą Fredy: pan Stadnicki którego strata na ziemiu zaszło.

f) List Zygmunta III do xięcia Munsterbergskiego z Warszawy 28 października 1624 mówi iż Stanisław Strojnowski wywołany z kraju na to że r. 1623 śmiały zbójstwa uciekł z Polski i zaciągnął się w służbę cesarza.

g) Zygmunta III uniwersał do Lisowczyków w Warszawie 20 Junii 1624 obiecuje się wstawić za niemi na sejmie jeśli się rozjadą i winnych wydadzą.

h) Uniwersał II Zygmunta III przez Jakuba Max. Fredra Sekretarza do Lisowczyków rozesłany (napomina ich powtórnie)

i) Uniwersał III Zygmunta III (napomina ich znowu)

k) Sumaryusz zdań Senatorów względem Lisowczyków zaciągnionych od cesarza. Kasztelan Krak. najbardziej na ich ukaranie nalegał również wojew. Krak. i lubelski Fredro nic nie zdziałał aby powrócił

O Lisowczykach ob:
Starowolski: Sarmatiae Bellatores.
Piasecki Chronica
Krasicki Zbiór potrzebnych wiadomości.
…skiego: Kondyllak: O nauce historyi 1812. dwa tomy.

Iże Krzysztof Radziwiłł własnym kosztem zaciągnął Lisowczyków i r. 1621 posłał ich za Dźwinę dla obrony miejsc.

Lisowczyki rozeszedłszy się od Żółkiewskiego hetm. rabowali po Polsce 1619 posłał Żółkiewski Ludzickiego do nich oraz Komorowskiego aby się rozjechali. Niemcew. pamięt. T. II

5

Bauman Joannis Budownicki Equestria sive de arte equitandi libri duo. Cra: covia in off. Fr. Caesarii 1646. 4º str. 32.

1650.

po Petyhorsku. służący ma mieć Konia zdolnego zbroję lub blach przed[illegible] szyszak, obojczyk, zarękawie szablę albo pałasz, ładownicę o 24 ładunkach i prochownicę do pod[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] prosten [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad.

W [illegible] [illegible] [illegible] po: ruszniką [illegible] [illegible] [illegible] trębacz [illegible] [illegible]

na 3 Konie ma być wóz o 4 ko: niach na[illegible]ony, woźnica ma mieć berdysz i siekierkę

piechota [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Knie i [illegible]anie, botów 2 pary, czapka [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] luntów, i 24 [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] dla [illegible] - [illegible] pachołków wóz [illegible]

Piechota podzielona na regimenty;
Każdy regiment 400 piechoty: ober-
szterleitnant major, 4 kapitanow,
4 porucznikow, 4 chorązych, 4 pod-
chorązych, sierzanty, kaprale
Towarzyszow w chorągwi 60 koni

21

Siemienowicz Casimir: Ars magna artilleriae
Amsterodami 1650. fol. p. 284

m. Tit. Tabl C. q. 5

Fredro r. 1651 na wyprawę pod Berestecko darował królowi 100 jazdy z własnego worka zaciągnionych – i z nimi posłany w poselstwie do Rakoczego.

23

1657 Opis chorągwi Konfederatów ofiarowanej d. 2 grud. 1809 przez miasto Kraków Poniatowskiemu jest pag. 167. Wincenty Wilczek i pięciu jego synów. Wspomnienia przez Bonawenturę z Kochanowa. Poznań 1859. 8o (autor Leon Potocki)

e Kochanéj Basy
: Sprawa Biern
Wa

Fredro Andreas Maximil.: Monita politico moralia. Francofurti impensis Martini Hennsdorffii 1694. 12º str. 165.

" " Militarium seu Axiomatum belli ad harmoniam togae accomodatorum libri duo. Accessere minutiora quaedam ejusdem authoris scripta (Tom. I) Amstelodami in bibliopolio Försteriano sumptibus viduae Jerretarii Wisterhof haeredis ejus Bibl. 1668. 4º. str. 220

" " Tomus II Lipsiae typis Jacobaeeriani 1757 fol. Opus posthumum str. X. 112. dalej Appendix continens terminos polonicos in puncto Vorniso[?] — cum 32 figuris aeneis et explicatione omnium terminorum architecturae militaris genuinis polonis vocibus (portret wydarty autora) Wydawca Jos. z Zaluski Załuski herbu Zelwa.

" " Andrz. Max. Fredra potrzebne Consideratie około porządku wojennego i pospolitego ruszenia przez Fran. Glinkę z Rafałów do druku podane, a teraz z przydatkiem porządzenia oekonomiey wojennej i sposobu jakoby wojsku ... mogło być w dobrym porządku zatrzymane. Lwów

nie przedrukowane w Łucku 1675.
4º str. 117. (Od str. 83: Sposób jakoby
wojska Rzpltej mogły być w dobrym po:
rządku zatrzymawane, na uwagę wszyst:
kich którzy do tego należą podany przez
Krzysztofa Przyjemskiego od str 95 etc.

25

Fredro Castellani Leopoliensis: Militarium seu Axiomatum belli, ad harmoniam togae accomodatorum, Libri duo. Amstelodami 1668. 4to maj.

— — Monita polit. moralia et icon ingeniorum. Dantisci 16.. 12o

Żołnierz duchowny, opisany przez W. Ojca Szymona Okolskiego zakonu Dominika S. Kraków 1649. 12º.

August II w kampamencie pod Willanowem r. 1732 w obozie polskim zaprowadził exercyrunek niemiecki. (Brodowski Corp. jur. str. 38)

R. 1717 podczas Sejmu, za Leduchowskiego marszałka Konfederacyi (potym wojewody wołyńskiego) zwinione było całe wojsko koronne i litewskie. Komput tylko redukowany do 18,000. Zwinionego zaś 230 Chorągwi polskich i Regimentów bardzo wiele. — Nastąpiła też Ewakuacya wojska postronnego, moskiewskiego, saskiego

1676 Sejm Koronacyjny za Jana III uchwalił aby piechota łanowa składała się z 30 regimentów każdy po 1000 ludzi (ci mieli ciągle zostawać pod chorągwiami. Na następną wyprawę uchwalono 73000 wojska, z których 20000 usarzów, pancernych i Wołochów, 18,000 ~~[illegible]~~ wojska litewskiego, reszta zaś piechoty. Uchwalono też pozaprowadzać magazyny. Był to projekt polepszenia wojska przez Jana III (Ob. Rogalski Leon: Dzieje Jana III Sobieskiego przez Leona Rogalskiego. Warszawa, Leon Glücksberg 1847. 8º. str. 84)

Według Konstytucji z r. 1677 wynosi
ilość wojska 12000 to jest
7000 piechoty
1000 dragonij
4000 jazdy (t. j 1200 husarzy i 2400 pancernych i 400 lekkiej Kawalerji)

Nr. Fasc.

Liczba z roku

Komput wojska na sejmie warszawskim 1690 postanowiony:

Usarzy Koni	2810	po 51 zł. na Konia	— na ćwierć		143310 zł
Pancernych	" 8500	" 42	"	"	357000 "
Arkabuzerów	" 1000	" 46	"	"	46000 "
Lekkich	" 2500	" 32	"	"	80000 "
Pieszych ludzi	11540	" 46	"		530840 "
Dragonij Koni	3500	" 56	"	"	196000 "
Prezydium na zamkach Krakowskim i w Lubowli	150	" 36	"	"	5400 "
					1.358,550

Na rok cały wynosi 5.434,200 zł.

co płacono z Hiberny

R. 1697 ~~za Augusta II~~ po śmierci Jana III były wojska:
Koń. Tow. Jarski brał rocznie 500 zł.
" z ancerny " " 400 "
" Rajtarski 300 "
" Dragoński 250 "
Żołnierz piechoty niemieckiej " " 150 "
" " węgierskiej " " 200 "
Były też chorągwie konne Kozackie

1702 August II sprowadził wojska saskie do Polski

1717 po ustąpieniu wojsk saskich utworzono Gwardyą Saską Król. 1200 ludzi

Nogaj zowią się po Czerkiesku Tatarzy
Kizilbasz " " " Kurdyjsku Persowie
Madziar " " " Czerkiesku Persowie
Kazach " " " Osetyńsku Czerkiesi
(ob. Adelung)

od rożnych osób
1702 Opłata 6 Serwisowi to jest bronnego, targowego i bruk\-kowego od Żydów Starszych Krakowskich

Razem 1630 f. 19 gr.

wydana na zapłacie piechocie miejskiej osób 31 z oficerami i unteroficerami
w liczu było piechoty 49

osoby płaciły 6 razy serwisgelt

1707 Armia Karola XII Króla Szwedzkiego w Polsce:

a) Kawaleria:

Pułk:	Leibtrabanten,	pułkownik	Wrangel . . .	150 ludzi
"	Leibregiment	"	Creutz . . .	1500 "
"	Smaländer	"	Dahldorff . .	1000 "
"	Ost-Gothen	"	Rosenstierna-Hamilton	" 1000 "
"	Schoninger	"	Oehrenstett . . .	" 1000 "
"	Schoninger	"	Horn . . .	" 1000 "
"	Adelsfahnen	"	Hummerschielm . . .	" 800 "
"	Nyländer	"	Torsten Sohn	" 1000 "
"	Dreymänniger	"	Crus	" 1000 "
				8450 "

b) Infanteria

"	Garde . .	"	Bosse . .	" 3000
"	Upländer	"	Fritzgen . . .	" 1200
"	West=Gothen	"	Sperling-Appelgrün	" 1200
"	Ost=Gothen	"	Sperling-Oluf Sparr	" 1200
"	Westmanländer	"	Sparr	" 1200
"	Smaländer Cronbergische Provinz	"	Cromann	" 1200
"	" " Jönköpingsche	"	Buchwald	" 1200
"	Wermländer . .	"	Ros	" 1200
"	~~[illegible]~~ Dalkerl	"	Sigrot . . .	" 1200
"	Westerboten	"	Lagercrona	" 1200
"	Südermanländer	"	Mardefeld	" 1200
"	Pomerische	"	Horn	" 1800
"	Calmarisch (Smaländer) . .	"	Ranck	" 1200
"	Deutsch Geworbene . . .	"	Eckenblat	" 1200
				19200 "

c) Dragonia

Pułk Leib Dragoner	pułkow.	Rönschild i Hamilton . . .	1500 ludzi
" Priester Dragoner	"	Buchwald – Wrangel – Printz Maximilian (von Würtemberg . . .	1250 "
" Geworbene	"	Hielm	1250 "
"	"	Majerfeld . .	1500 "
"	"	Tauben . . .	1250
"	"	Crassau . . .	1250
"	"	Müller	1250
"	"	Marschall	1250
"	"	Dyker . . .	1250
"	"	Albendehl . . .	1500
"	"	Gyllenstierna . . .	1500
"	"	Franzosen . .	1250
"	"		
			16000 "
		Razem	43650 "

Z tych 8000 ludzi pod pułkownikami Horn, Eckenblat, Crassau, Müller, Marschall i Francuzi pozostali przy Stanisławie Leszczyńskim w Polsce – reszta 35650 ludzi z Karolem XII poszła pod Połtawę.

Das sich schliessende polnische Kriegs Theatrum Frankfurt und Leipzig 1718. 4º K. 4. str. 303. 1. na tytule sztychow. widok: Warschau – i Tabl. in 4º maj. sztych: Plan von der Action bey Kowalew d. 5 October. 1716. gdzie Konfederaci zostali pobici – jest to historya Konfederacyi r. 1715–1717 tarnogrodzkiej z dokumentami i aktami urzędowemi – ważne.) R. 1717 d. 2 Lut. wskutek wyciągnięcia wojska raskiego z Polski uchwalono komput armii polskiej w Koronie do 18050 składający się a) z 4 Regimentów polskich z których każdy miał 4 Kompanie husarzy (w każdej po 55 ludzi) i 19 do 20 Kompanii pancernych (w każdej do 80 ludzi.) b) Z regimentu Królewskiego lekkich chorągwi o 5 Kompaniach po 125 ludzi. c) Z regimentu buławy W. Kor. lekkich chorągwi o 9 Kompaniach po 50 ludzi. B) Niemiecka Milicya złożona a) z 7 regimentów dragonii po 500 ludzi b) z 6 regimentów gwardyi pieszej każdy po 1000 ludzi c) z 3 Kompanii hajduków każda po 150 ludzi – Wojska litewskiego urządzenie nieznane.)

VI.e.32.a.b.

1737

6

Artykul woinskij, kupno s processom, nadležaszczym sudiaszczym Sptb. 1715. 8.

— na Rossijskom i Niemeckom jazykax Sptbg. 1716. 8.

— izdanije wtoroje Sptb. 1735. 8o.

Kriegs = Artikeln

Rübezahl. Der Schlesischen Provinzialblätter 74 Jahrgang Der neuen Folge IX Jahrgang. Breslau 1870.

Format	Autor (*Redaktor*)	Tyt[…] godło, edycya, miejsce druku, […] miejsce składu, ilość tomów, w[…] rycin, mapp, tablic, pla[…] Stan egzemplarza[…]
12.	[illegible] [illegible] Stan.	**Lit.** S. [illegible]
	(Tłumacz *przerabiacz*) (*wydawca*)	

Wojsko polskie.

R. 1717 nastąpiła reorganizacya wojska polskiego; zwinięto dawniejsze wojsko, a ustanowiono trzymać tylko 24,000, które się dzieliło:

Wojsko Koronne (18,000)

I) Polskiego autoramentu: a) Usarzy chorągwi 16
b) Pancernych " 76
c) Chorągwi lekkich 8

II Cudzoziemskiego . . . . a) Dragonii rajtarów regimentów 8
b) Piechoty z Artylerią pułków 9.

Wojsko litewskie (6000)

a) Usarzów chorągwi 6
b) Petyhorców " 26
c) Tatarów czyli Ułanów " 12
d) Kozaków " 8
e) Dragonów regimentów 4
f) Piechoty " 3
g) Artyleryi " 7
h) Janczarów chorągiew 1 (300)
i) Kuruców Wołochów " 1

R. 1775 uchwalono pomnożyć liczbę wojska do 30,000 podług dawnego podziału – lecz to nie przyszło do skutku.

R. 1788 uchwalono pomnożyć liczbę wojska do 100,000 i urządzić takowe na sposób cudzoziemski, zmieniono przytem i mundury oraz rangi (towarzysz otrzymał rangę chorążego, namiestnik porucznika, chorąży kapitana, porucznik pułkownika)

Pancerni i husarze zjawiają się w wojsku Koronnym do r. 1775 a husarze i petyhorce w wojsku litewskiem do r. 1780 – odtąd przybrali nazwę Kawaleryi narodowej.

Sejm z r. 1793 zredukował Kawaleryą narodową do 4005, a piechotę do 6014 głów.

1717 Na Sejmie pacyfikacyjnym warszawskim d. 1 Lutego approbowano następujący komput wojska polskiego:

I) Wojsko Koronne.

Chorągwie ussarskie 9 (po 55 Koni) = [illegible]
" pancerne 38 (po 50 Koni)
" lekkie 8 (po 50 Koni) między temi 4 tatarskich.
Regimentów Konnych Dragonii 9 (po 500 lub 161 Koni)
Regimentów pieszych gwardyi 12 (po 1100 lub 1179)
" " Artyleryi 6 (po 30 lub 161)
" " piechoty węgierskiej Marszałka w. Kor. (po 150)

II) Wojsko litewskie.

Chorągwie Ussaryi 6 (po 100, 70 lub 45 Koni) = 400 Koni.
" Petyorzi 28 (po 40 Koni) = 1200 Koni
" tatarskie 10 (po 40 Koni) Przedniej straży.
" Kozackie 10 (po 30 Koni) d[o] d[itto] } = 700 Koni.
Regimentów Konnych Dragonii 4 (po 300 Koni) = 1500 Koni
" pieszych Gwardyi (Infanteryi) 3 (po 1000 i 425 ludzi) = 2000
Chorągwie janczarskie 2 (po 100 ludzi)
" Kurucka 1 (po 100 ludzi) } = 300

(Ob: Dyspozycya repartycyej Wojsku 1717 d. 1 Lutego approbowana fol.

1717 w Marcu ustanowiono wojsko cudzoziemskiego autoramentu pod komendą Fleminga komisarza lit. składające się z piechoty i dragonii; generałami byli: kr. Denhoff, kr. Flemming, Brünnik, Rappe. Rapp w Toruniu, Bartsch w Kamieńcu, Cassenave w Elblągu, Boyen w Białej Cerkwi.
Piechota zwała się Piesza Gwardya.

40

Stałe wojsko polskie cudzoziemskie-
go autoramentu utworzone 1717 —
z tych 9 pułków stało w Prusach zachodnich.
1) Pułk piechoty Królowej polskiej
2) " " Królewicza polsk.
3) Pułk dragonów Królewicza polskiego
4) Pułk Gwardyi pieszej Króla
5) Pułk dragonów hetmana w. Kor.
6) " " " poln. Koron.
7) " " pułkownika Prebendowskiego
8) " piechoty generała artylerji Kor.
9) " piechoty Tanowej (Hufen)

Brodowski Samuel ur. w Skottau koło Nei-
denburga, r. 1761 majór † w Warszawie d. 2 Czerwca
1767

Szembek Stanisław (syn Hieronima i Teresy
Denhoffskiej) pułkownik w. pol. 1755 z żony Ma-
rianny córki pułkownika Gabryela v. Steffens
zostawił syna Hieronima 1734 i córkę Paulinę 1750.
Szembek Marek pułkownik 1741 starosta brzes-
ko-kujawski, jego brat Franciszek Jakób wojewoda in-
flantski.

R. 1766 wojsko polskie i litew. zmieniło mun-
dury, w regimentach gwardyi pieszej zapro-
wadzono komendę polską zamiast niemiec-
kiej – wojsko cudzoziemskiego autoramentu
co do mundurów, broni i komendy pozostało na
stopie niemieckiej.

Die auf deutschen Fuss errichteten Regimenter der polnischen Kron=armee in Westpreußen von 1717 bis 1772. Von R. v. Flansz. (Veröffentlichung des histo=rischen Vereins zu Marienwerder.) Marienwerder, Im Selbstverlage des Vereins, Hofbuchdruckerei von R. Kanter, Marienwerder, 1894. 8vo K.nlb. 2, str. 132.

zbrodnie karane w wojsku pol.

bunty (wyzwania)

Rabunek, kradzież, ujilstwo, porwabki i pojedynki

Wszeteczeństwo . opilstwo Kosterstwo

ujdan Lagerplatz gdzie łupy dzielono

z wojska wytrąbienie za exces

dobycie broni na drugiego utratą ręki

~~Urzędnicy zaciągnęli się jako [illegible] Gwardyi Król 1717~~

43

Burchard Christoph von Münnich russischer Feldmarschall geb. 1683, Generalmajor der sächs. u. poln. Truppen 1719–1720 + 1767.

Jan de Witte generał-lejtnant wojsk Koronnych, komendant fortecy Kamieńca podolskiego, półkownik regimentu koronnego artylerji, kawaler orderu S. Stanisława wstąpiwszy d. 26 Lutego 1726 za panowania Augusta II w szeregi wojska Koronnego, służąc w korpusie artylerji koronnej, począwszy od prostego szeregowca przeszedł wszystkie stopnie, odznaczając się pilnością, i rozległemi wiadomościami mianowicie na polu sztuki wojskowej. Stanisław August oceniając jego zasługi posunął go na stopień generał majora a następnie generał lejtnanta, poruczając mu zarazem komendę fortecy Kamieńca podolskiego. Rzeczpospolita udzieliła mu ~~[illegible]~~ wraz z synami Bartłomiejem majorem i Józefem kapitanem artylerji, na sejmie r. 1767 indygienat. Współcześni chwalą jego troskliwe i sumienne sprawowanie komendy pogranicznej, roztropne i zapobiegliwe rządy podczas morowej zarazy i głodu na Podolu, oraz wzorowe utrzymanie i przyprowadzenie do lepszego stanu fortecy Kamienieckiej. Przeżywszy 70 i kilka lat umarł d. 22 Grudnia 1785 w Kamieńcu podolskim, pochowany wystawnie d. 24 Grudnia 1785 w katedrze Kamienieckiej, przy którym pogrzebie celebrował sam Adam Krasiński biskup kamieniecki, a kazanie miał x. Mańkowski. Korpus artylerji koronnej za rozkazem hrab. Brühla generała szefa wyprawił mu d. 25 Stycznia 1786 w Warszawie w kościele S. Trójcy pp. Brygitek

solenne exekwije, które sam Król Stanisław August zaszczycił swą obecnością i podczas któ: rych zabrał głos na pochwałę nieboszczyka Jó: zef Koch kapitan audytor korpusu artylerji Koron. (później kwatermistrz, którego usługi r. 1788 na sejmie zalecone, wynagrodzone zostały nobilitacyją d. 16 Kwietn. 1792) drukowany in 4to. — Jan de Witte prócz kilku córek zamężnych, zostawił synów: 1) Bartłomieja majora wojsk Kor. który podobno zmarł przed ojcem 2) Józefa półkownika regimentu pieszego grenadyerskiego i rotmistrza kawaleryi naro: dowej, który r. 1782 na sejmie warszaw. wraz z Karolem Malczewskim generał majorem wyznaczo: ny został jako komissarz pełnomocny do komissyi granicznej pomiędzy Ukrainą polską a Nową Rossyją (konstyt. sejm. 1782); po śmierci ojca zo: stał generał majorem, kawalerem orderu św. Stanis: ława i komendantem fortecy Kamieńca podolskiego.

95

nadobrach Franciszka
Wielopolsk
1777 magn. Joannes Witt:
de Wechter exercitus
Rossiae Capit. ma
dług na Xiążu należącym
do margrab. pieniędzy.
1777.
Relat. T. 208 p. 607.
p. 613.
" 829

---

x. 1776 miał te sumę cedowaną
od Davida de Vivien
T. 213 p. 392

Pisarze
notes 1681
9 50

,1,6

Witte Józef
Generał wojsk
kor.

1790 " 18 p 174
" 986

Witte

1795 24 " 1545
do 9
" 22 " 645

47

Baron Franciszek de
Witten pozycza 2000 ✗
Alexandrowi Lubomirskie
mu 1791
tenze temuz 6000 ✗
1796

~~Pelhoco~~

~~v~~

~~terotem~~

~~1931~~

~~1108~~

Chwała i apologia Kopij i pik. Kalisz 43
wdruk Soc. Jes. 1737. 8vo K. 12 ft. 164
wydał anon. Jan Kampenhausen pod
kom. parnaw. generał major infante
ryi Kor.

Infanteria: Mousquetairs w XVIII wieku zwani Fusiliers — Grenadiers (w Polsce zastępowali Janczarzy)
Kompania Fusilierów miała 139 głów a grenadierów 100 głów. — 5 Kompanij fusilierów tworzyło batallion a 3 bataliony i 2 Kompanie grenadyerów tworzyło regiment (r. 1715)
Kawaleria dzieliła się na 1) Kirasyerów ci mieli kompanie Jezdców i Karabinierów w których byli rotmistrz, lieutenant (namiestnik), Kornet, wachtmistrz 2) Dragonów. 3) Hussarów — Dragoni od r. 1715 mieli także Kompanie Grenadierów: kompanie jazdy których szwadron który był w regimencie. Piechotę zwano dawniej Landsknechtami
Artylerya
Ob: Kostka Johan (General-Auditor-Lieutenant): Observationes militares theoretico-practicae über den Kayserlichen Articuls-Brief Leopoldi primi. 2te Auflage. Wien bey Joh. Ign. Heyinger 1738. 4to

Mundury
wojska dawnego.

1746 d. 1 Septembris w Nieswieżu. — Michał Kazimierz Radziwiłł wojewoda wileński, hetman wielki W. X. Lit. w Regulaminie dla Wojska W. X. Lit. wydanym dla dystynkcyi rycerstwa autoramentu polskiego, dla obojga narodów następujące oznacza mundury. 1° Officyalistowie i Towarzystwo Znaków Usarskich mają mieć Kontusze Karmazynowe z granatowemi listwami, a żupany granatowe. Officyalistowie, Rotmistrze, Pułkownicy, Porucznicy i Chorążowie mają mieć znaki polowe czyli dystynkcye u szabel srebrne z Karmazynowym jedwabiem; towarzystwo zaś chorągwi usarskich złotego na lewem ramieniu sznurka z guzikiem dla zapięcia paska od ładownicy używać mają. W chorągwiach zaś i pronorciach kolor zostawia się ad libitum pp. Rotmistrzów. U Pocztowych Usarskiego znaku mają być jubki Karmazynowe z granatowemi wykładami szarawary granatowe. Pocztowi Usaryi przy blachach tylnych skrzydeł używać powinni. Mituki (czapraki?) pod Usarskiemi znakami Karmazynowe z frędzlą granatową bez żadnych wyszywanych kwiatów podobnie jak u całego wojska, tudzież ładownice, flintpasy łosie i ostrogi. Karabiny i pistolety jednostajnego Kalibru u całego wojska autoramentu polskiego. 2) Petyorya ma mieć Kontusze granatowe z wyłogami Karmazynowemi, żupany Karmazynowe, znaki polowe na szablach u officyalistów podobne jak u Usaryi; towarzystwo na podobnie jak u Usaryi zażywać sznurka złotego. U Pocztowych

Petyorskich mają być jupki granatowe z Karmazynowe-
mi wykładami, szarawary Karmazynowe; mituki gra-
natowe z frędzlą Karmazynową. 3) Przednia Straż ma
mieć sukienne Kontusze i żupany granatowe oraz szm-
rek srebrny na lewem ramieniu. Towarzystwo zaś ma
mieć jubki i szarawary jednostajnego granatowego sukna,
a czapki z granatowym wierzchem, z czarnym barankiem.
Mituki i frędzle Krótsze granatowe. 4) Chorągwi Węgier-
skich i Janczarskich Officyalistowie (nieużywając usars-
kiego ani petyorskiego uniformu mają mieć Kontusze
i żupany Koloru zgodnego z barwą żołnierzy swoich,
znaki polowe na szablach zgodne z ussarskiem.

Mundury
wojska dawnego.

1763 d. 5 Stycznia we Lwowie – Kazmierz z Granowa Granowski wojewoda i generał ziem rawskich, generał lejtnant i inspektor infanteryi, rotmistrz znaku pancernego wojsk Kor. Kawaler ord. orła biał, S. Łazarza Jerozolimitań. i N. P. Maryi z Góry Karmelu – wzywając Szlachtę województwa rawskiego na popis r. 1763 pod Sochaczewem, poleca aby każdy nie w cudzoziemskim ale w polskim stroju stanął w kolorze województwa t. j. Kontusz, żupan ponsowy, u Kontusza czarne wyłogi i łapki, czapka wysoka ponsowa z czarnym barankiem i znakiem u niej wojennym białej kokardy, buty czarne z ostrogą wkręconą. Pułki ziemi rawskiej mają mieć złote na ramieniu pętlice do ładownicy; pułki sochaczewskiej ziemi złote z czarnym jedwabiem; pułki gostyńskiej ziemi złote z ponsowym jedwabiem. Każda ziemia ma mieć swe chorągwie, szachownice Każdy powiat ma mieć swego Regimentarza, jednego dobosza, kotły i 2 trębaczy których munderunek ma być taki sam jak na szeregowych z tą różnicą że rękawy u katanki będą tak długie jak u żupana z obszlegami czarnemi a rękawy i pasy w tyle katanki złotym galonem szamerowane z dystynkcyą w szamerowaniu pułku. – Konie pod doboszami, trębaczami mają być siwe;

siwe a pod szeregowymi: gniade, kare, kasztano-wate, z kara gniade. Pocztowi szeregowi mają mieć mituki, kulbaki z całem nawiązaniem jednakie, ładow-nice, karabiny z kruczkami, rękawice. Broń w mosiądz oprawna, pałasze czarne krzywe z furdymentami żelaznemi, ładownice łosie. Deki na konie powodne mają być ponsowe, a wozy skórą czarną wybite, kielnie, koła chomąty czerwono malowane
(Co do munduru trzymano się zasady tej iż wyłogi były tej barwy co herb województwa n.p. orzeł czarny; a kontu-szei żupany tej barwy co pole herbu województwa n.p. ponsowe)

1768 Pierwotna ustawa związku Konfederacyi Barskiej prze-pisuje następne umundurowanie dla Konfederatów: Chorągiew najpryncypalniejsza P. Jezus ukrzyżowany na lamie złotej lub srebrnej; druga chorągiew Matki Bożego Najśw. na takiemże dnie; insze zaś pod znakami Krzyża Ś. być mają. – Każdy sprzysiężony powinien mieć parę pistoletów, pałasz dobry, propoczyk i pocz-towego z całym munderunkiem, oraz znak Krzyża Św. na boku lewym i czapkę podług dawnego modelusza z wierzchem pon-sowym. Czapki tatarskie wysokie, mundur zielony cały lub granatowy (dla pocztowego). – Każda chorągiew ma być złożona z 100 koni oprócz szeregowych, przy niej 4 oficerów jako to: rotmistrz, porucznik, chorąży, towarzysz i strażnik, trębacz i dobosz.

Regulamin exercerunku dla Regimentów
kawaleryi za Warsz. 1785. 8. Matem 172
Regulamin musztry dla regimentów pieszych Koron-
nych i W.X. Lit. Warsz. 1777. 8. Matem. 173.
Regulament dla regimentu gwardyi pieszej Kor. Warszawa
1769. 8.º Matem 174.
Brodowski Corpus juris militaris. Elbing 1753 fol.
Prawo 3209.

1760. Stan Armii polskiej regularnéj r. 1760
(podług dzieła: Steinhauser: Grundriss der heutigen Staats-verfassung von Polen. Frankfurt a. Mayn 1763. 8vo.)
Stan Armii regularnej wynosił w Koronie 18,526, a w Litwie 6240, razem 24,766, która podzielona była.

I Wojsko Koronne.

a) Autoramentu (zaciągu) polskiego 4 pułki jazdy:

Pułk Króla JM. złożony z 4 chorągwi hussarskich, 20 chorągwi pancernych i 5 chorągwi lekkich tatarskich i Kozackich . . . . 1865 głów

Pułk Królewicza złożony z 4 chorągwi hussarskich 19 chorągwi pancernych . . . . 1225 "

Pułk Hetmana wielk. Koron. złożony z 4 chorągwi hussarskich, 19 chorągwi pancernych i 2 chorągwi lekkich tatarskich . . . . 1475 "

Pułk Hetmana polnego Koron. złożony z 4 chorągwi hussarskich, 19 chorągwi pancernych i 2 chorągwi lekkich tatarskich . . . . 1425 "

Razem: 16 chorągwi hussarskich . . . 1000 gł.
77 " pancernych . . . 3990 "
8 " lekkich tatarskich i Kozackich 1000 "
5990 "

b) Autoramentu cudzoziemskiego:

7 Regimentów Konnych Dragonii . . . 4000 "
7 " pieszych z artyleryą Koronną 8136 "
3 Chorągwie węgierskie i janczarskie . . 400 "
12536 "
Razem . . 18,526 "

II. Wojsko Wielkiego Xięstwa Litewskiego:

a) Autoramentu polskiego:

6	chorągwi hussarskich jazdy	400
27	" Petyhorców jazdy . . .	1240
20	" lekkich jazdy (10 tatarskich i 10 kozackich) . . .	700
		2340

b) Autoramentu cudzoziemskiego:

4	Regimenty konne Dragonii . . .	1500
3	" piesze	1850
1	Kompania Artyleryi litewskiej . .	150
4	Kompanie janczarskie . . .	400
		3900
		6240

Żołd czyli porcyja roczna (r. 1717) obliczona była: a) na Hussarza 448 złp. b) na Pancernego lub Petyhorca 372 złp. c) na Tatara lub Kozaka 272 złp. d) na Dragana 300 złp. e) Na pieszego 200 złp. — Ponieważ z tych na osobę obliczonych porcyi officerowie większy żołd pobierali: więc regularnego wojska w Koronie było tylko 12,000 do 13000 ludzi najwięcej.

W liczbie powyższej wojska nie był objęty Pułk Ordynacyi Ostrogskiej płacony z własnego funduszu tejże Ordynacyi; wynosił zwykle 437 ludzi i kosztował 180,000 złp.

Również w tej liczbie nie jest objęte Pospolite ruszenie w razie potrzeby, do którego podług traktatu welawskiego obowiązany był dostarczyć Król pruski 1500 Konnicy i 1000 piechoty, a Książę Kurlandzki 200 Kon=

Wojska Koronnego i litewskiego komput r. 1760.

Koronnych: 1) Pułków 4 w każdym chorągwi husarskich 4, pancernych 19 (tylko w I Pułku 20 chor. pancernych.
2) Chorągwie lekkie: a) Pułk Króla Chorągwi 10. b) Pułk hetmana w. K. chor. 5. c) Pułk hetmana poln. Kor. chor. 4. 3) Pułk Ordynacyi Ostrogskiej, chorągwi husarskich 2, tatarskich 4.
4) Węgierskich chorągwi 3, janczarska i milicya województw: Kijows. i bracław. zniesiona dekretem Komisyi Radomskiej 1758.
5) Regimentów Infanteryi 7 (między temi Regim. Artyleryi i Regim. Łanowy)
6) Regimentów Konnych 7. Gwardyi

Litewskie: Chorągwi husarskich 6, Petyhorskich 26, Lekkich 20, Janczarskie 2, Węgierskie 2.
Regimenta cudzoziemskie: 7 Konnych, 6 pieszych.

1760.
Kasztelan Oświecimski Józef Jaklinski
Starosta " i Zatos: Piotr Małachowski

Sarto starosta skalski półkownik regimentu Tanowego
+ 30 Sept. 1762.

Altdeutsch.

Althof Herm.: Lautstand altsächs.

Wojsko Królestwa Polskiego
i W. X. Lit. r. 1762

Kolęda warszawska 1762 (Piar.)
Kalendarz warszawski 1762. (Jezuit.)

Dygnitarze: Hetman wielki Kor. Jan Klemens Branicki woj. krak. od r. 1752
" " litew. Michał Ks. Radziwił woj. wileń. od 1744
" polny Kor. Wacław Rzewuski woj. podol. od 1752
" " litew. Michał Massalski kaszt. wileń. od 1744
Pisarz polny Kor. Franciszek Rzewuski. od 1752
" " litew. Michał Ogiński.
Generał Artyleryi Kor. Henryk hr. Brühl z Ocieszyna.
" " litew. Eustachi Potocki.
Strażnik wielki Kor. Stanisław Ks. Lubomirski. od 1752
" " litew. Ludwik Pociej.
Oboźny wielki Kor. Michał Wielhorski. od 1758
" " litew. Leonard Pociej. od 1752

Urzędnicy: Strażnik polny Kor. Ludwik Mokronowski.
" " " Stanisław Łopot Bykowski.
Oboźny polny Kor. Józef Mogilnicki.
" " litew. Antoni Jurosza Płaskowski.
Sędzia wojskowy Kor. Stanisław Łętowski
" " litew. Jan Czarnecki kaszt. wiski.
Pisarz wojskowy Kor. Maciej Starzeński.
" " litew. Jan Korsak.
Regent wojskowy Kor. Jan Leszczyc Grabianka.
" " litew. Kaźmierz Jabłoński.

Offiwerowie wojska koronnego:

I. Pułk Króla JMci. (Chorągwi husarskich 4, pancernych 24)
(Adam Matachowski)
1. Husarska Chorągiew Króla JM. Pułkownik (Krajczy Kor. — Chorąży: Zygm. Cieszkowski kaszt. liwsk.
2. " Księcia Czartoryskiego " wojew. rusk. 1 Porucznik, 1 Chorąży.
3. " Mostowskiego wojew. pomorsk. 1 " 1 "
4. " Lubomirskiego Strażnik w. Kor. 1 " 1 "

R. 1761.

5. Chorągiew pancerna Króla JM. i Pułkownik: Sołtyk star. dzwi- żelia nogrod. i Chorąży: Pserski.

6. " " Poniatowskiego Kazt. Krak. 1 Porucznik, 1 Chorąży.

7. " " Potockiego wojew. Kijow 1 " 1 "

8. " " Granowskiego woj. rawsk. 1 " 1 "

9. " " Szembeka woj. inflant. 1 " 1 "

10. " " Branickiego Kazt. bracław. 1 " 1 "

11. " " Morskiego Kazt. przemys 1 " 1 "

12. " " Czartoryskiego Łowczego Kor. 1 " 1 "

13. " " Wielhorskiego oboźnego Kor. 1 " 1 "

14. " " Kossowskiego podskarb. nadw. Kor. 1 " 1 "

15. " " Skorzewskiego podkomorzego pozn. 1 " 1 "

16. " " Zamojskiego star. lubel. . . 1 " 1 "

17. " " Potockiego star. trembowel. . 1 " 1 "

18. " " Jabłowskiego star. Kowelsk. 1 " 1 "

19. " " Mniszcha star. Łanoc. . . 1 " 1 "

20. " " Czackiego star. nowogrodzk. 1 " 1 "

21. " " Mokronowskiego generała lejtnanta, 1 " 1 "

22. " " Rostkowskiego, starost. tyszowiec. 1 " 1 "

23. " " Lubkowskiego star. taborows. 1 " 1 "

24. " " Mniszka starosty starzaw. 1 " 1 "

17^b " Lubomirskiego cześnika Kor. 1 Por. 1 Chor.

[illegible] pod [illegible]

II. Pułk Fryderyka Królewicza (chorągwi husarskich 4, pancernych 19)

1. Chorągiew husarska Fryderyka Królewicza 1 Pułkownik i Chorąży.

2. " " Mniszcha marszał. nadw. Kor. 1 Porucz. i Chorąży.

3. " " Wielopolskiego chorąż. w. Kor. 1 " 1 "

4. " " Brühla generała artyl. Kor. 1 " 1 "

5. " pancerna Fryderyka Królewicza i Pułkownik i Chorąży

6. " " Jabłonowskiego wojew. pozn. 1 Porucz. 1 Chorąży

7. " 1 " Wielopolskiego wojew. sandom. 1 " 1 "

8. " " Rzewuskiego wojew. podlask. 1 " 1 "

9. " " Lubomirskiego wojew. lubels. 1 " 1 "

10. " " Sołtyka Kazt. sandom. 1 " 1 "

11. " " Woronicza Kazt. Kijow. 1 " 1 "

12. " " Mięcińskiego Kazt. podlask. 1 " 1 "

13. " " Rozwadowskiego Kazt. halick. 1 " 1 "

14. " " Małachowskiego Kancl. wiel. Kor. 1 " 1 "

15. " " Poniatowskiego podkomorz. Kor. 1 " 1 "

16. " " Czetwertyńskiego podkomor. bracł. 1 " 1 "

17. " " Sanguszka wojew. Krzemien. 1 " 1 "

18. Chorągiew pancerna Potockiego generała lejtn. 1 Porucznik, 1 Chorąży.
19. " " Potockiego starosty kaniows. 1 " 1 "
20. " " Potockiego starosty leżajsk. 1 " 1 "
21. " " Kalinowskiego . . . 1 " 1 "
22. " " Kurdwanowskiego . . 1 " 1 "
23 " " Stugockiego . . . 1 " 1 "

III. Pułk Hetmana w. Koronnego (Chorągwi hussarskich 4, pancernych 19)

1. Chorągiew hussarska Hetmana w. Kor. 1 Pułkownik, 1 Chorąży.
2. " " Biskupa Krakow. 1 Porucznik 1 "
3. " " Mięczyńskiego wojew. czernich. 1 " 1 "
4. " " Dębskiego starost. dybow. 1 " 1 "
5. " pancerna Hetmana w. Kor. 1 Pułkownik, 1 " ~~[illegible]~~
6. " " Ossolińskiego woj. wołyn. 1 Porucz. 1 Chorąży.
7. " " Sapiehy wojew. smoleń. 1 " 1 "
8. " " Jabłonowskiego wojew. nowogrod. 1 " 1 "
9. " " Potockiego kaszt. lwow. 1 " 1 "
10. " " Wielopolskiego komisarz. Kor. 1 " 1 "
11. " " Gozdzkiego kuchmistrza Kor. 1 " 1 "
12. " " Potockiego generała artyler. lit. 1 " 1 "
13. " " Rzewuskiego chorążego w. lit. 1 " 1 "
14. " " Lubomirskiego miecz. Kor. 1 " 1 "
15. " " Krasińskiego podkomorz. rożańsk. 1 " 1 "
16. " " Ledochowskiego starost. włodzimir. 1 " 1 "
17. " " Starzeńskiego starosty brańsk. 1 " 1 "
18. " " Skorzewskiego generała lejtn. 1 " 1 "
19. " " Mrozowickiego starosty stęgwilsk. 1 " 1 "
20. " " Sułkowskiego starosty nowodworsk. 1 " 1 "
21. " " Bzigi starosty romanowsk. 1 " 1 "
22. " " Popiela starosty oczyniowsk. 1 " 1 "
23. " " Bielskiego starosty rabsztyńs. 1 " 1 "

IV Pułk Hetmana polnego Koronnego (Chorągwi hussarskich 4, pancernych 20)

1. Chorągiew hussarska Hetmana poln. Kor. 1 Pułkownik, 1 Chorąży.
2. " " Bielińskiego marszał. w. Kor. 1 Porucznik, 1 Chorąży.
3. " " Radziwiła miecznika w. lit. 1 " 1 "
4. " " Zamojskiego Ordynata 1 " 1 "
5. " pancerna Hetmana poln. Kor. . . 1 " 1 "
6. " " Królewicza Xawerego 1 Pułkownik 1 Chorąży.
7. " " Królewicza Karola 1 " 1 "
8. " " Potockiego wojew. bełsk. 1 Porucznik 1 "

9. Chorągiew pancerna Rudzieńskiego wojew. mazow. 1 Porucz. 1 Chorąży
10. ~~Sapiehy woj.~~ " Sapiehy wojew. brzeskl. lit. .. 1 " 1 "
11. " " Jabłonowskiego wojewod. bracław. 1 " 1 "
12. " " Humieckiego kasztel. Kamienie. 1 " 1 "
13. " " Głębockiego kasztel. kruowic. 1 " 1 "
14. " " Czackiego podczaszego Kor. 1 " 1 "
15. " " Lubomirskiego podstolego Kor. 1. " 1 "
16. " " Brühla miecznika Kor. .. 1 " 1 "
17. " " Brzuńskiego wojew. wieluń. 1 " 1 "
18. " " Świdzińskiego starosty lityńs. 1 " 1 "
19. " " Dzieduszyckiego podkom. halic. 1 " 1 "
20. " " Grocholskiego sędziego z. br 1 " 1 "
21. " " Potockiego star. śniatyń. .. 1 " 1 "
22. " " Pełki chorążego sandom. 1 " 1 "
23. " " Lanckorońskiego stolnika podl. 1 " 1 "

V. Chorągwie letkie:

1. Pułk Króla JM. 1 Pułkownik 8 Rotmistrzów (między temi 2 Ułanow tat.)
2. " Hetmana w. Kor. 1 " 4 "
3. " Hetmana poln. Kor. 1 " 3 "

VI. Pułk Ordynacyi Ostrogskiej. 1 Pułkownik Czacki Franc. starosta nowogrod.

1. Chorągiew hussarska złota 1 Porucznik, 1 Chorąży.
2. " " biała 1 Rotmistrz, 1 Porucznik, 1 Chorąży.
3. Chorągwie 4 tatarskie ordynackie: 4 Rotmistrzów (między temi Alembek)
4. Milicya Województwa Kijowskiego 1 Pułkownik.
5. " " Bracławskiego 1 Porucznik.
6. Chorągiew Buławy w. Kor. 1 Porucznik.
7. " " poln. Kor. 1 "

Wojsko cudzoziemskie: VII. Regimenta piesze (w każdym 1 generał-szef.)

1. Regiment Gwardyi pieszej Króla JM.: Czartoryski wojew. rusk. generał-lieutenant.
2. " Królowej: Fleming generał-lieut.
3. " Królewicza Fryderyka: Goltz generał-lieut.
4. " Buławy w. Kor. Kamiński generał-lieut.
5. " Buławy poln. Kor. Kuczyński pułkownik.
6. " Artyleryi: hr. Brühl starosta spiski.
7. " Łanowy: Kossowski generał-major.

VIII. Regimenta konne (w każdym i generał-szef). |: Dragoni :| Wojsko cudzoziemskie

1. Regiment Gwardyi Konnej Koronnej Króla JM. : Poniatowski podkomorz. Kor. generał-lieut.
2. " Krolowej : Józef Mniszech starost. sanock. generał-major.
3. " Królewicza Fryderyka : Franciszek Skórzewski gener. lieut.
4. " Buławy w. Kor. : Granowski starost. tarnogórsk. generał-major.
5. " " polu. Kor. : Wieniawski generał-major.
6. " Wielopolskiego koniuszego Kor. generał-lieut.
7. " Potockiego starosty trembowel. generał-lieut.

IX. Chorągwie Węgierskie i Janczarskie. : Wojsko Koronne

1. Chorągiew węgierska Buławy w. Kor. 1 ~~Rotmistrz~~. Pułkownik
2. " janczarska " " " 1 Rotmistrz
3. " węgierska Buławy poln. Kor. 1 Pułkownik
4. " " Marszałka w. Kor. 1 ~~Pułkownik~~. Rotmistrz.

Wojsko W. Xięstwa Litewskiego.

I. Chorągwie Husarskie (6)

1. Chorągiew hussarska Króla JM. 1 Pułkownik, 1 Chorąży.
2. " " Królewicza Fryderyka 1 " 1 "
3. " " Buławy w. litew. 1 " 1 "
4. " " " polnej litew. 1 " 1 "
5. " " Xiącia Czartoryskiego kanclerza w. lit. 1 Porucznik, 1 Chorąży.
6. " " Fleminga podskarb. w. lit. 1 " 1 " (Karko korpomicz witeb.) 1761. 1762

II. Chorągwie Petyhorskie (26)

1. Chorągiew petyhor. Króla JM. 1 Pułkownik, 1 Chorąży.
2. " " Królewicza Fryderyka 1 " 1 "
3. " " Królewicza Xawiera 1 " 1 "
4. " " Karola Królewicza Kurlandsk. 1 " 1 "
5. " " Buławy W. X. Lit. 1 " 1 "
6. " " " polnej W. X. Lit. 1 " 1 "
7. " " Ogińskiego Kasztelana trock. 1 Porucznik, 1 Chorąży.
8. " " Czartoryskiego wojewody rusk. 1 " 1 "
9. " " Sołłohuba wojew. witebsk. 1 " 1 "
10. " " Sapiehy wojew. brzesko-litew. 1 " 1 "

11. Chorągiew petyhorska Ogińskiego marszałka w. lit. 1 Porucznik, 1 Chorąży.
12. ? " " Mniszcha marszałka nadw. Kor. 1 " 1 "
13. " " Ogińskiego pisarza poln. lit. 1 " 1 "
14. " " Przeździeckiego referendarza w. lit. 1 " 1 "
15. " " Radziwiłła podkomorz. w. lit. 1 " 1 "
16. " " Radziwiłła miecznika w. lit. 1 " 1 "
17. " " Poniatowskiego stolnika w. lit. 1 " 1 "
18. " " Sapiehy krajczego w. lit. 1 " 1 "
19. " " Brühla generała artyleryi Kor. 1 " 1 "
20. " " Poceja strażnika w. lit. 1 " 1 "
21. " " Massalskiego podskarbiego nadw. lit. 1 " 1 "
22. " " Brzostowskiego pisarza w. lit. 1 " 1 "
23. " " Radziwiłła starosty rzeczyck. 1 " 1 "
24. " " Radziwiłła ordynata Kleckiego 1 " 1 "
25. " " Sosnowskiego pisarza w. lit. 1 " 1 "
26. " " Łopotta strażnika poln. lit. 1 " 1 "

III. Chorągwie letkie

2. 1761.
2. Chorągiew janczarska Buławy w. lit.
Chorągiew janczar. Buł. poln. lit.
Chorągiew trybunalska 1 Rotmistrz
Chorągiew marszałkowska 1 Rotmistrz

1. Chorągwi dwadzieścia (20) letkich (w każdej rotmistrz) 1762 (tych nie ma r. 1761)
2. Chorągwie dwie (2) janczarskie i węgierskie (w każdej rotmistrz)
3. Chorągiew Buławy wielkiej W. X. Lit. 1 Buńczuczny.
4. " " polnej W. X. Lit. 1 "

IV. Regimenta W. X. L. Cudzoziemskie

1. Regiment Konny Króla Jm.: Radziwiłł podkom. litew. Generał-Szef.
2. " pieszy Gwardyi litew. Króla Jm.: Fleming podskarbi w. lit. Generał-Szef.
3. " Konny Królewicza Fryderyka: Ogiński pisarz poln. lit. Generał-Szef.
4. " pieszy Buławy wielkiej W. X. Lit. Rzewuski chorąży w. lit. pułkownik Generał-lieut.
5. " Konny Buławy wielkiej W. X. Lit. 1 Pułkownik Generał-Major.
6. " pieszy Buławy polnej 1 Pułkownik Generał-Lieut.
7. " Konny Buławy polnej 1 Pułkownik.
8. " Artyleryi W. X. Lit. i Generał Potocki star. tłomack. 1 Pułkownik.

Chorągwie husarskie, pancerne (pety horskie), lekkie (albo przedniej straży)

łęk (o 2 kulach)
terlica (o jednej kuli z przodu i ławce z tyłu
jarzak
siodło gładkie bez poduszki
kulbaka turecka (z u krzem powleczona)

nad brygadą (partyja) – regimentarz

towarzysz (szlachcic) z pocztowym i luzak (służący)

Michał Radziwiłł hetman w. lit. dla pancernych zaprowadził mundury kontusze i żupany – a szeregowi katanki

husarze i pancerni mieli dzidy

za Augusta III zarzucono pancerze.

Lekkie chorągwie miały kontusz żupan pas czapkę z barankiem – a pocztowego (szeregowego) katanka krótka i żupan

ł rok, drukarz, nakładca, luminów, stronnic, kart, ów. — Rytownik.	Liczba		
	w Katalogu		Szafy
	Inwentarza	*Materyi*	
y polskiej. I. r. Dunina Bor: księgarni K. drukarni „Dzien: nod zarządem 1881. XII. 621.			

Rodzaj oprawy	Otrzymano w roku 18	
	kupnem od zmianą z	obowiązkowo darem

Wartość egzemplarza		za		Cena księgarska dzieła	
zł.	ct.	zł.	ct.	zł.	ct.

Ulanenregiment = pułk ułanowy.
Bräuner sztychator w Toruniu
1761.

61

Poniatowski Andrzej hrab. Oberstlieutenant w pułku piechoty Mikołaja Wallis otrzymał 1 Marca 1758 mały Krzyż orderu Maryi Teresy a r. 1765 Komandorski jako Feldmarschal lieutenant.

d'Alton chevalier Richard oberst regimentu Loudon piechoty 1760

62

Regulamin służby obozowej i garnizonowej dla regimentów pieszych. Warszawa 1775. 4.

" exercerunku dla regimentów Kawaleryi ~~xxx~~ wydany. Warsz. 1775. 8.

" służby obozowej i garnizonowej dla całego wojska obojga narodów. Warsz. 1786. 8. i 1790. 8.

" exercerunku dla brygad Kawaleryi narodowej i pułków przedniej straży wojska obojga narodów. Warsz 1786. 8.

Regulament placu i mustry dla regimentów pieszych i koronnych od Komissyi wojska Kor. podany r. 1767. 12°

Regiment Gwardyi pieszej Koronnej r. 1769 składał się z 2 batalionów. W każdym Batalionie było kompanij 12 (t.j grenadyerskich 2, muszkieterskich 10). W 1 kompanii było 10 oficerów, boge=meynych, 2 doboszów. Prócz tego było przy Regimencie 4 fajfrów i 8 oboistów

Grenadierka dawna Wojska Polskiego znaleziona w Zamku Lanckorona.

Wiadomo z dziejów że Zamek Lanckorony zajmowało wojsko Polskie w czasie Konfederacyi Barskiej, i że ten dziś będąc w zwaliskach jeszcze w r. 1772 w dobrym musiał bydź stanie, gdy go hrabia Haddick Generał wojsk Cesars: Austriackich w posiadłość odbierał.

W czasach nam bliższych, (około r. 1834.) urwał się kawałek muru z baszty zamku tego; Pasterze bydła, w tem świeżem zwalisku znaleźli czapkę Grenadierską (: Bärmütze :) i skrzypce, które już były ze wszystkiem zniszczone, czapka zaś lubo ucierpiała znacznie, jeszcze jednak nie ostatnio wygląda. Futro

Futro wprawdzie iuż z niej zeszło i tylko pozostało kil-
ka kosmyków włosia, ale sukno ponsowe mało co usz-
kodzone, a na przedzie zupełnie iest dobra blaszka
mosiężna na której wytłoczony iest herb.

Grenadierka ta była najprzód własnością Xię-
dza Proboszcza w miasteczku Lanckoronie a teraz
przeszła do mnie i ja posiadaczem iej iestem.

de Noirmont et Alfred de Marbot
Les costumes militaires français

r. 1772 tamborzy nosili [illegible] niebieskie
z białemi galonami zwane l'habit
bleu de roi, dit à la Polonaise
nakaz rządowy (Ordonnance)

r. 1812 były w modzie styl grecki i
rzymski mianowicie włosy krótkie
i strzyżowane a la Titus u kobiet.

1776 Chignon = loki

1803 – 1810 Szal żeński (Chale, Schall)
z Cachemire przyszedł do ~~Europy~~ Francji 1775.
dla dam

Artykuły wojskowe z Konstytucyi 8º. Nº 265

" " Warszawa 1809. 8º Nº 937.

Bakałowicz Jan: Czynności wojenne Warsz. 1771. Nº 7.

Bismark: Służba polna jazdy przet. Wiktor. hr. Ossoliński. Warsz. 1820. Nº 15.

Fredro: Scriptorum 8º Nº 762

" O porządku wojennym 8º 798

" Militaria 4º Nº 425.

Horewe: Teoryczna i praktyczna nauka żołnierskich rozmiarów. tłom. J. Łęski. Warsz. 1790. 8º Nº

Kauffman: Początki miernictwa wojennego. Toruń 4º Nº 9[illegible]

Kinss

Hist

Coup d'oeil sur le Nord de l'Europe en 1817. Paris 1817.

490

K. 4.

brosz.

Hussaria skasowano 1775 – Janczary [illegible]
zostali

63

narodowa

Kawaleria { Koronna 5522 głów
4 Bryg[a]dy koszt 3,679258 zł. 20 gr.

Piechota Koronna 7298 "
16 regimentów koszt 3,317178 zł 25 gr.
Regiment pieszy Ordyn. Ostrog. 437 "
Regiment Potockich 400

Regimentów pieszych Koronnych 16

Korpus Artyleryi
Dragonii 4 regimenta
Jazdy lekkiej 2 pułki
Batalion strzelców

Etat z r. 1775.

Etat actuel de l'armée de S. M. le Roy de Pologne, ainsi qu'il a été stipulé à la diète tenue en 1775, ou l'on trouve la force et l'uniforme de tous les regimens, brigades, pulks, corps, drapeaux et compagnies, tant nationaux [illegible] allemands, qui sont en garnison en Pologne et dans le Grand Duché de Lithuanie. Nuremberg chez Gabriel Nicolas Raspe 1781. 8o str. 127 (druk po niemiec. i po franc.) i 76 rycin kolor.

et pour plus exacte connaisance des uniformes on a joint en figure enluminée un Officier et un Soldat de chaque Regiment

3208

./.

c'est-à-dire un [illegible]arczitz et un Szeregowi en costume polonais [illegible] les trouppes nationales, et un Officier et Soldat en costume allemand avec tout [illegible] accoutrement pour les regiments allemands.

(Friedlein zakupił 10 czarnych exemplarzy i kazał kolorować)

R. 1826 naczelny wódz wojsk pol. W. X. Konstanty kazał przez Józefa Lexa Kapitana [illegible] Kwatermistrzowsk. jeneraln. te Kostiumy przerysować i w poprawnym rysunku litografowane a następnie według [illegible] norymberskiego kolorowane w małej liczbie exemplarzy odbić.

(Część tego nakładu litografowanego niekolorowanego nabył Wład. Bartynowski r. 1886)

1776. Stan Armii polskiej regularnej r. 1776 d. 28 Septembr.
(podług: Dyaryusz sejmu 1776. Warszawa fol.)

I. Wojsko koronne.

a) Partya ukraińska i podolska. (a) związku polskiego.)

5 Chorągwi hussarskich (2 po 80 głów, 3 po 55 głów) ... 325 głów
55 " pancernych (2 po 80 głów, 53 po 50 głów .. 2810 "
9 " przedniej straży (po 50 głów) - - - - 450 "
3585

b) Partya wielkopolska.

5 Chorągwi hussarskich (1 po 100 gł. 1 po 80 gł. 3 po 55 głów .. 345 głów
9 " pancernych (po 50 głów) . . . . 450 "
895

c) Partya małopolska.

4 Chorągwi hussarskich (po 55 głów) . . . . 220 głów
6 Chorągwi pancernych (1 po 100 gł. 1 po 80 gł. 4 po 50 głów) 380 "
600

1 Regiment przedniej straży (generał majora Byszewskiego): 9 Chorągwi (8 po 62½ głów, 1 po 50 głów). 550 głów
550

B) Autoramentu cudzoziemskiego

7 Regimentów Kawaleryi (Dragonii) . . . . 1636 głów
(1 Regiment Gwardyi konnej Kor. 645 głów. 6 Regimentów Królowej, Królewicza, Buławy wiel. Kor. Buławy pol. Kor., Xcia Wojewody Gnieźnień., Raczyńskiego po 271 głów

Infanterya:

1 Regiment Gwardyi pieszej Koron (1822 głów) .. 1822 głów
1 " Królowej . . . . 630 "
1 " Królewicza . . . . . . 630 "
1 " Buławy wielk. Kor. - - - - 530 "
1 " Buławy polnej kor. . . . . . . 480 "

1	Regiment Artyllerii Koronnej		480	głów
1	"	Łanowy (Sułkowskiego)	257	"
1	Chorągiew węgierska Buławy w. Kor.		—	
1	"	" Buławy pol. Kor.	71	"
1	Korpus Artyllerii	. . . .	396	"
			7567	głów

71

Podług Etatu 1776 powinno
być woyska w Koronie 18,400

r. 1784 Garnizon w Częstochowie
połozony na Skarb 125 głów

1780 Gwardye J. Król Mci i Pułki Rzeczypospolitej w Warszawie

I) Gwardye składają się z 4 regimentów (2 Koronnych i 2 W. Księstwa Litew.)

1. Regiment Konny Gwardyi Koronnej (Szef Wincenty Potocki)
2 " pieszy " " (Szef August Alexander Xiąże Czartoryski wojewoda ruski)
3. Regiment Konnej Gwardyi Litewskiej (Szef Grabowski)
4 " pieszy " " (Szef Adam Xiąże Czarto-ryski generał Ziem Podolskich)

II) Pułki dwa J. K. Mci i Rzeczypospolitej (Generał Komendant Stanisław Xiąże Poniatowski generał lejtnant wojsk Koron.)

1. Pierwszy pułk: (pułkownik Józef Wojno) składał się z Majora i 3 Szwadronów (w każdym Szwadronie: Rotmistrz, 2 Porucznikow, 2 Chorążych)
2 Drugi pułk (pułkownik Jakub Bułlewicz) składał się z Majora i 3 Szwadronow (w każdym Szwadronie Rotmistrz, 2 Poruczników, 2 Chorążych)

Kuchmistrze Krolewscy: Paweł Tremo i Jakub Tremo.
Podczaszy " : Antoni Łociński.
Cukiernik " Jan Richter.

Etat wojska polskiego koronnego (przed r. 1784.

Sztab generalny: (1 Hetman w. K., 1 Hetman p. K., 1 Generał artyllerji Kor., 1 Pisarz polny Kor., 2 Generałów Inspektorów, 1 Strażnik pol. K., 1 Oboźny pol. K., 3 Generałów Leytnantow, 4 Generałów Majorow, 1 Komendant fortecy Kamienieckiej 4 Adjutantow hetmanskich, 2 Buńczucznych, 4 Adjutantow Generał Leytnantów) 26 głów .. roczna płaca 346000 złp.

Officyalis Departament wojskowego Audytor Plac major Połkownik do kart geogr. Kasier) 9 " 47126 "

Wydatki na Inwalidów Fortecę Kamieńca Pod. Cekauz — .. 127666 " 20 gr.

4 Brygady Kawaleryi narodowej (wielkopolska, małopolska, podolska, ukraińska) złożone z 2 pułkow a 16 Szwadronów czyli 32 Chorągwi) 13868 " z. 866265 . 3 .

Każda Brygada liczyła 3167 głow czyli 2 pułki kawaleryi narodowey, czyli 16 Szwadronow.

Każdy Pułk liczył 11

1784 Stan wojska polskiego za czasów Sejmu grodzieńskiego r. 1784.

a) Wojsko Koronne:

Sztab generalny: 2 Hetmanów Koronnych (wielki i polny), 1 Pisarz polny Kor. [1 Generał artylerji Kor. [1 Generał straży Koronnej, 1 Generał Oboźny polny Kor.] 2 Generałów inspektorów (Kawalerji i piechoty); 1 Generał Strażnik polny ~~Koronny~~, 1 Stanowniczy (Kwatermistrz) ~~[illegible]~~ Kor.; 2 Generał-lejtnantów (dowodzących dywizjami), 3 Generał-Majorów, 4 Adjutantów hetmańskich, 2 Buńczucznych hetmańskich (Porte-queues) 27 głów

Kancellaria wojskowa: 1 Pisarz, 1 Rejent, 1 Sekretarz, 1 Półkownik-Geograf (do mapp), 1 Audytor, 1 Adjutant, 1 Instygator, 2 Woźnych.

Jazda:

4 Brygady Kawalerji narodowej (wielko-polska, małopolska, podolska, ukraińska.) w każdej po 24 Chorągwi czyli po 876 głów

2 Półki przedniej straży, w każdym po 891 głów

1 Regiment Gwardji Koronnej Konnej 465 głów

1 Regiment Buławy wielkiej ~~Hetmana wiel.~~ Kor. (Fr. Ksaw. Branickiego) 257 głów

1 Regiment Buławy polnej ~~Hetmana poln.~~ Kor. (Seweryna Rzewuskiego) 257 głów

1 Regiment pod Komendą Adama Szydłowskiego. 267 głów

razem 5522 jazdy

Piechota:

1 Regiment Gwardji pieszej Koronnej. 1556 głów

1 Korpus Artylerji i inżynierów 414 głów

2 Bataliony Fizylierów. 427 głów

2 Chorągwie (Kompanie) węgierskie hetmanów Buławy wielkiej i polnej, każda po 73 głów.

1 Regiment pieszy polowy Krolowej. 463 głow
1 " " " Królewicza. 463 głow
1 " " " (Buławy wielkiej) Hetmana wiel. Kor. 463 głow
1 " " " (Buławy polnej) (Hetmana pol. Kor. 695 głow
1 " " " pod Komendą Franc. Sułkowskiego. ... głow
1 " " " " " Piotra Potockiego. 353 "
1 " " " " " Czapskiego. - - 353 "
1 " " " " " Raczyńskiego. 353 "
1 " " Ordynacyi Rydzyńskiej Sułkowskich (353 ")
1 Regiment Grenadierów. (de Witte pułkown.) 539 głow
1 Regiment pieszy pod Komendą Kalixta Ponińskiego. 353 głow
1 " " Ordynacyi Ostrogskiej 437 głów.
piechoty: 7860 głow — Garnizon Częstochowski 125 głow

Razem wojska Koronnego 13.409 głów

b) Wojsko W. Xięstwa Litewskiego.

25 głów.. Sztab generalny: 2 Hetmanów lit. (wielki i polny), 1 Generał artyleryi, 1 Pisarz polny, 1 Strażnik polny, 1 Oboźny ~~polny~~, 1 Generał-Inspektor, 1 Generał polowy przedniej straży, 1 Stanowniczy (Kwatermistrz), 2 Generał-Lejtnantów (dowodzących 1szą i 2gą Dywizyją), 2 Generał-Majorów, 4 Adjutantow hetmańskich, 2 Buńczucznych hetmańskich.

Kancellaria wojskowa: 1 Furyer generalny, 1 Sędzia wojskowy, 1 Pisarz departamentowy, 1 Rejent, 1 Audytor generalny, 1 Adjutant generalny departamentowy, 1 Kassyer, 1 Exercier-Majster.

Jazda:

1. Brygada Hussarzy (jazdy narodowej) . . . 478
1 " Petyhorców (" ") . . . 478
1 Regiment Gwardyi Konnej 318
1 Półk pod Komendą Baranowskiego . . 374
1 Półk Hetmana wielk. lit. ([illegible] Romanowskiego) . . 150
1 " pod Komendą Zelenskiego . . . 150
1 " " " Bielaka Generała . . . 395
1 " " " Goryeza 327

267 jazdy

Piechota:

1. Korpus Artyleryi . . . . 125 głów
1. Regiment pieszy Gwardyi litewskiej . . . . 609 "
2 Regimenta Hetmana wiel. lit. michała Ogińskiego . . 440 "
2 " Hetmana pol. lit. Ludwika Tyszkiewicza . 440 "
1 Regiment pieszy pod Komendą Grabowskiego . . . 220 "
1 " piechoty Xiążąt Massalskich . . . 220 "
1 Chorągiew (Kompania) Strzelców Hetmana wiel. lit 100 "
1 " " Grenadierów Hetmana pol. lit. 80 "

piechoty: 2075

Razem Wojska litewsk. 4370.

Wojsko litewskie r. 1785.

Brygada Jazdy narodowej usarskiej W. X. Lit. w niej: 1 Generałmajor 16 rotmistrzów, 16 poruczników, 16 chorążych. w następujących chorągwiach: 1) Chorągiew Króla J. M. 2) Kasztelana Wileń. 3) Morawskiego półkownika. 4) Xięcia Sapiehy (w niej Chorąży: Ludwik Sopocko otrzymał patent d. 2 Grudn. 1785). 5) Buławy wielkiej. 6) Wojewody mińskiego. 7) Koniuszego litew. 8) Kasztelanica trockiego. 9) Buławy polnej. 10) Wojewody nowogrodzkiego. 11) Łowczego litewsk. 12) De Raesa. 13) Xięcia Podkomorzego litew. 14) Xięcia Ex-Podkomorzego lit. 15) Xięcia Radziwiłła generałmajora. 16) Oboznego W. X. Lit. —

Korpus Artyleryi w nim 3 Kapitanów, 3 Poruczników.
Pułk czwarty w nim 4 Kapitanów, 4 ~~Cho~~ Poruczników, 4 Chorążych.
Pułk szósty w nim 2 Kapitanów, 2 Poruczników, 2 Chorążych.

(Kalendarz wileński na r. 1785.)

76

Rieule de generalmajor wojsk pol. rodem z Francyi + 1786 (im Christmonath) w Warszawie (Ob. Brun Gottfried: Festliche Freimaurerreden. Lissa 1788 bei Sammel Gottlieb Presser dem jüngern. 8°. pp. XXIV. 190. 1.)

1

Kalendarz polityczny dla Król. Polsk. na 1787 (Gröll) 12°

Wojsko polskie r. 1787.

Hetman w. Kor. Franciszek Xaw. Branicki
" w. lit. ~~Józef~~ Michał Ogiński
" polny Kor. Seweryn Rzewuski
" " litew. Ludwik Tyszkiewicz
Pisarz polny Kor. Kazimierz Rzewuski
" " litew. Jerzy Wielhorski
Strażnik w. Kor. Franc. Czacki
" " litew. Józef Judycki
Oboźny w. Kor. Kazimierz Krasiński
" w. litew. Michał hr. Borch
Generał Artyleryi Kor. Aloizy Fryderyk hr. Brühl
" " litew. Kazimierz ks. Sapieha
Generał Inspektor Kawaleryi Korn. Kajetan Miączyński
" " Infanteryi Franciszek ks. Sułkowski.
Wojsk W. X. Lit. Jerzy Franc. Grabowski.

I Gwardya J. K. M. i Rzeczypospol. składa się z 4 Regimentów (2 Koronnych i 2 W. X. Litewsk.)

1. Regiment Konny Gwardyi Koronnej: Szef Wincenty Potocki
2. " pieszy " " " Stanisław ks. Poniatowski generał-lieut.
3. " Konny " litewskiej " Mikołaj ks. Radziwił
4. " pieszy " " " Stanisław ks. Jabłonowski.

II Pułki J. K. M. i Rzeczypospol. lekkiej jazdy (2 pułki)
Szef i Generał Komendant: Stanisław ks. Poniatowski generał-lieut.
Buńczuczny z rangą półkownika: Ignacy Hryniewicz.

1. Pułk pierwszy: 1 Pułkownik: Stanisław Köynig, 1 Major, 1 Adjutant, 1 Regent
   a) Pierwszy Szwadron 1 Rotmistrz, 2 Porucznikow, 2 Chorążych.
   b) Drugi " 1 " 2 " 2 "
   c) Trzeci " 1 " 2 " 2 "
2. Pułk drugi: 1 Pułkownik: Jakób Azulewicz, 1 Major, 1 Adjutant, 1 Regent.
   a) Pierwszy Szwadron 1 Rotmistrz, 2 Poruczników, 2 Chorążych.
   b) Drugi " 1 " 2 " 2 "
   c) Trzeci " 1 " 2 " 2 "

Komisarz generalny pułków: Wilhelm de Rohr major.

III. Bataliony J.K.M. i Rzeczypospolitej Grodzieńskie.

a) Pierwszy Batalion: 1 Podpułkownik, 1 Major, 1 Kapitan, 1 Adjutant-Porucznik, 3 Poruczników, 1 Chorąży, 1 Audytor-Porucznik.

b) Drugi Batalion: 1 Major, 4 Poruczników, 1 Chorąży.

(w tych Batalionów wszyscy Oficerowie byli Niemcy.)

1788 Wojsko koronne i litewskie. A) Dywizya wielkopolska pod dowództwem Generał lejtnanta komendanta i Generał majora amplojowanego: 1) Brygada kawaleryi narodowej [Pułk] złożony z 6 szwadronow czyli 24 chorągwi (w każdej chorągwi: rotmistrz [porucznik, podporucznik] (chorąży) pod komendą Generał majora brygadyera. 2) Pułk [lekkiej jazdy] przedniej straży Arnolda Byszewskiego podkomorzego kor. miał szefa, połkownika komendanta i majora. 3) Pięć regimentów pieszych, każdy pod komendą szefa, połkownika, podpołkownika i majora. jako to: a) Regiment Królowej. b) Regiment Księcia Franciszka Sułkowskiego. c) Regiment spieszony Piotra Potockiego starosty szczerzeckiego. d) Regiment spieszony Filipa Raczyńskiego generał majora, e) Regiment pieszy szefostwa Alexandra Myćielskiego generał majora. — B) Dywizya małopolska pod dowództwem Generała artylleryi komendanta: 1) Korpus indżinierow pod komendą szefa, podpułkownika, majora i kapitana 1 i porucznika 1. (91 głów) 2) Artylerya koronna z ludwisarnią: 2 pułkowników, 2 podpułkowników i 2 majorów (1982 głów) 3) Batalion [pieszy] fizylierów pod komendą połkownika i majora 4) Dwa regimenta konnej [Dragonii]: Buławy w. K. i Buławy polnej K. w każdym pułku szef, pułkownik, podpułkownik, major. 5) Pięć regimentów pieszych w każdym szef, pułkownik, podpułkownik, major, jako to:

[Margin note:] 4 namiestników, 6 kaprali, 2 trębaczów, 64 towarzyszy i 64 szeregowych kosztem towarzyszy utrzymywanych i wóz 4 konny

a) Imienia Królewicza. Szef Józef Wodzicki. b) Buławy W. Kor. Szef Hetman w. Kor. c) Buławy polnej Kor. Szef Hetman pol. Kor. d) Regiment spieszony pod imieniem Królewicza. Szef Mikołaj Czapski. e) Regiment pieszy Grenadyerów. Szef Józef de Witte generał major — W każdym Regimencie: Pułkownik, Podpułkownik, major. b) Garnizon Częstochowski pod Komendą Marcina Wierzbowskiego majora składał się z Chorągwi węgierskiej buławy pol. Kor., w nim rotmistrz, porucznik, chorąży. — C) Dywizya ukraińska i podolska pod Komendą Stanisława Potockiego wojewody ruskiego generał lieutenanta i Michała Księcia Lubomirskiego generał majora, składała się: 1) Brygada Kawaleryi narodowej pod Komendą Rafała Dzierżka starosty malczowskiego generał majora miała 6 szwadronów czyli 24 Chorągwi — w każdej Chorągwi był rotmistrz, porucznik i chorąży — a przy sztabie czyli przy Komendancie: wiceKomendant, adjutant, kwatermistrz, audytor. 2) Brygada Kawaleryi narodowej pod Komendą Stefana Lubowickiego generał majora, miała 24 Chorągwi. 3) Brygada Kawaleryi narodowej pod Komendą Rocha Jerlicza generał majora, miała 24 Chorągwi. 4) Pułk przedniej straży pod Komendą Jana Malczewskiego Szefa miał: pułkownika, majora. 5) Regiment konny Imienia Królowej pod Komendą Adama Szydłowskiego starosty mielnickiego miał pułkownika, podpułkownika, majora. 6) 3 Regimenty piesze: a) Szefostwa Józefa X. Lubomirskiego.
b) (37 głów) b) Ordynacyi Ostrogskiej pod Komendą Michała X. Lubomirskiego
c) (400 głów) generał majora. c) Potockich pod Komendą S. Potockiego wojewody rusk. 7) Chorągiew węgierska Buławy W. Kor. z rotmistrzem, porucznikiem, chorążym.

1788. Wojsko Xięstwa Litewskiego. Komendant: Józef Judycki strażnik W. L. generał lejtnant i Ignacy Morawski pisarz W. Lit generał lejtnant, oraz 2 generał majorów.
A) Pierwsza Brygada Jazdy narodowej złożona z 4 Szwadronów czyli 16 Chorągwi. B) Druga Brygada Jazdy narodowej złożona z 4 szwadronów czyli 17 Chorągwi.
C) Pułk Przedniej Straży Mustafy Baranowskiego.
D) Pułk Buławy W. litew. E) Pułki dwa Buławy Pol. litew. ~~[illegible]~~ F) Pułk Szefostwa Xięcia Massalskiego.
G) Pułków pięć: Baranowskiego, Jeleńskiego, Romanowskiego, Bielaka, Byszewskiego. H) Artylerya W. X. Lit. pod Komendą Kazimierza X. Sapiehy Generała Artyleryi, 2 podpułkowników i 1 major. J) Regiment czyli Pułk piesza pieszy Buławy W. X. Lit. K) Chorągiew strzelecka Buławy W. Lit. z kapitanem. L) Chorągiew Grenadyerów Buławy poln. lit. piesza z Kapitanem.

Korpus Kadetów: a) w Warszawie, Komendant: Adam X. Czartoryski generał ziem podol. b) w Wilnie, Komendant Ludwik Wiażowski major.

Gwardye: 1) Konna Koronna, 1 pułkownik, 2 majorów 2) Piesza Koronna. 3) Konna W. X. Lit. 4) Piesza W. X. Lit.
Pułki nadworne lekkiej Jazdy dwa jeden w Kobryniu, drugi w Korsuniu – każdy z 3 szwadronów
Chorągwie dwie węgierskie laski w. Kor. i laski w. lit.
Korpus Milicyi Skarbu Koronnego pod komendą pułkownika
Korpus Milicyi Skarbu W. X. Lit. pod Komendą majora.

1788 d. 2 Paźdz. Uchwalono wojsko
26,000 podnieść na 100,000.

Kawaleria narodowa: 1y szereg towarzysze
z lancą, pałaszem, pistoletami, 2gi sze-
reg pocztowi, szeregowi z karabin-
kiem pałaszem pistoletami
[l]uzak szeregowy, towarzysz 3 konie szlachic[a]

Komarzewski zaczął jazdę na sposób euro-
pejski przerabiać zastępując towarzyszów
pocztowymi lecz to na sejmie 1786
Branicki zniszczył.

Mundur granatowy z kołnierzem i wyło-
gami karmazynowemi — kurtka grana-
towa z karmazynowemi wyłogami, spodnie
węgierskie czerwone, buty krótkie, kaszkiet
czarny okrągły, lanca z chorągiewką. —
Oficerowie mieli spodnie granatowe z kar-
mazynową wypustką, na głowie konfederatkę
karmazynową z białem piórkiem i agrafą
towarzysz brał 1200 zł. rocznej lafy na siebie
szeregowego luzaka i 3 konie
96 chorągwi kawalerji narod. - w chorągwi 30 do 40 koni
żądano podwyższenia do 150.

Hist.

Kalinka Waleryan x.

Sejm czteroletni. Kraków 1880. 8vo

Tom I

Szkoła artyleryi przez Brühla urządzona
Arsenał w Warszawie miała 120 dział

Stan wojska r. 1788 przed pomnożeniem:

Wojsko Koronne:

Jazdy głów 5522 (Kawalerya Koronna
Piechoty „ 7735 (między temi Regiment Ordynacyi Ostrogskiej 437 głów)
Sztab generalny 30
Regiment Potockich „ 100
Garnizon Częstochowski „ 125

3 8.2 głów

Koszta utrzymania 7.551 830 złp. 14 gr.

Wojsko litewskie:

Jazdy głów 2670
Piechoty „ 2075
Sztab generalny „ 25

4770 głów

Koszta utrzymania 2.500,148 złp. —

1788

Strażnik Wielki
Strażnik polny

Regiment Ordynacji Ostrog 437
Koszt 180,000 złp
Piechota Koronna 7735 głów
7298 ostrogski
nent
Ostrogski Koszt
3,317,178 zł 25 gr.

Wielki i mały Mundur

Kulbaka z wysokiem, miękiem, popręgami, strzemionami podogoniem, srzodłami

mały
Karabusz z Kitką
z Koszule
i Podkoszu...
1 spodnie płócienne
2 Alsztuchy
6 Fekei wstążek do włosów
2 Łan ... kolanków
...

Wielki
wierzchnia
Kolet
i spodnie kozłowe
Łasek rzemienny
Kitel z czapką
płócienka

Etat

na 100,000 Wojska Koronnego i Wielkiego Xięstwa Litew. przez Komissyą wojskową ułożony r. 1789.

Wojsko koronne:

Sztab generalny (złożony z 51 wojskowych i 11 Offi=cyalistów Kommissyi wojskowej) . . . 62 głów . . 757526 złp.

Kawalerya:

4 Brygady Kawaleryi narodowej (wielkopolska, mało=polska, ukraińska, podolska) . . . . 14516 " . . 10,056667 " 13⅓ gr.
(W każdej Brygadzie 24 Chorągwi czyli Szwadro=nów po 150 Koni, czyli w Brygadzie jednej 3629 Koni)

1 Regiment Gwardyi Konnej Koronnej . . . . . . 700 " . . 692,991 "
Zawierał 5 Szwadronów, czyli 10 Chorągwi, każda po 68 Koni)

5 Pułków Przedniej Straży (a) Królowej b) Buławy wiel=kiej, c) Buławy polnej, d) Byszewskiego generał majora e) Xięcia Józefa Lubomirskiego) . . . . . 6840 " 4,252693 " 5
W każdym Pułku 10 Chorągwi czyli Szwadronów, każ=dy po 135 Koni (W Pułku 1368 Koni)
Pułki d) i e) utworzono z dawnych 3 Regimentów Dragonii.

Kawaleryi razem 22,056 głów

Piechota:

1 Regiment Gwardyi pieszej Koronnej . . . . 1265 " 543099 " 29⅔ "
Zawierał 2 Bataliony czyli 12 Kompanii, każda po 103 głów.

1 Korpus Artyleryi i Inżynierów . . . . 3326 " 1,811730 " 14⅔ "
Złożony: a) Z 10 Kompanii Artyleryi polowej (każda po 156 głów) mających 220 Dział (t. j. 50 Armat dwunastofuntowych, 50 Armat sześciofuntowych, 100 Armat trzyfuntowych, 20 Haubic ośmio=funtowych)

b) Korpusu Inżynierów (minierów i saperów) 93 głów.
c) Szkoły artylerii i inżynierów 10 głów.
d) Korpusu Pontynierów (2 Kompanie każda po 105 głów) 237 głów
e) 2 Kompanie Milicji razem 226 głów.

17 Regimentów pieszych (każdy złożony z 3 batalionów czyli 12 Kompanii, każda po 176 głów - w regimencie 2153 głów) . . . . 36601 głów 12,414104 zł 26 gr.

Regimenta te były: dawniejsze: 1) Królowej. 2) Królewicza, Szef Wodzicki. 3) Królewicza, Szef Czapski. 4) Buławy wielkiej. 5) Buławy polnej. 6) Fizylierów, Szef Generał Artylerii Koronnej. 7) Łanowy, Szef Franciszek Xiążę Sułkowski. 8) Potockiego starosty szczereckiego. 9) Raczyńskiego generałmajora 10) Działyńskiego półkownika. 11) Ilińskiego półkownika. 12) Małczewskiego półkownika. 13) Ordynacji Ostrogskiej, Księcia Lubomirskiego generał majora (na który Ordynacya płaciła rocznie 180000 złp. 14) Imienia Potockich. 15) 16) 17) trzy Regimenta nowo erygować się mające.

2 Chorągwie piesze węgierskie przy Buławach wielkiej i polnej Koronnej (każda po 73 głów) . . . . . 146 głów 54291 zł. 20 gr.

4 Bataliony Strzelców nowo erygować się mających. (Każdy Batalion 4 Kompanii; każda Kompania 147 głów) 2392 " 827218 " 21 "

Piechoty razem 44193 głów

Wojska Koronnego razem 66311 głów 31,626073 zł 16 2/3 gr.

b) Wojsko litewskie

Sztab generalny (złożony z 21 wojskowych i 4 Offi: cyalistów Kommissyi wojskowej)	25 głów..	428,500 złp.
Kawalerya.		
2 Brygady Kawaleryi narodowej . . . (W każdej Brygadzie 16 Chorągwi czyli Szwadronów po 150 Koni, czyli w Brygadzie jednej 2421 Koni.)	4842 „	3,351413 „ 23 1/3 gr.
1 Regiment Gwardyi Konnej litewskiej . . . Złożony z 5 Szwadronów czyli 10 Chorągwi	700 „	546134 „ —
5 Pułków przedniej Straży J. Król. M. (a) pułkowni: ka Baranowskiego. b) Buławy wielkiej, Jeleńskiego c) Buławy polnej, Romanowskiego d) Byszewskie: go e) Generałmajora Bielaka) . . . . . . W każdym Pułku 8 Chorągwi czyli Szwadronów po 135 Koni. (W Pułku 1097 Koni)	5485 „	3,376529 „ 21 2/3 „

Kawaleryi razem 11027 głów.

Piechota:		
1 Regiment Gwardyi pieszej litewskiej . . . Zawierał 2 Batalióny czyli 12 Kompanii każ: da po 103 głów.	1265 „	543099 „ 29 2/3 „
1 Korpus Artylleryi i Inżynierów . . . . Złożony: a) Z 10 Kompanii Artyleryi polowej (każda po 156 głów) mających 106 Dział (t. j 24 Armat dwunastofuntowych, 24 Armat sześciofuntowych, 48 Armat trzyfuntowych, 10 Haubic ośmiofun: towych). b) Korpusu Inżynierów (minierów) . . 42 głów. c) Szkoły Artyleryi i Inżynierów 7 głów.	1661 „	941042 „ 3 „

8 Regimentów pieszych (Każdy złożony z 3 batalionów czyli 12 Kompanii, Każda po 176 głów – w regimencie 2153 głów.) . . . . . 17,224 głów 5,849373 złp. 14 gr.

Regimenta te były: 6 dawniejszych: 1) Pierwszy Buławy wielkiej 2) Drugi Buławy wielkiej. 3) Pierwszy Buławy polnej. 4) Drugi Buławy polnej. 5) Grabowskiego pułkownika 6) Niesiołowskiego pułkownika – nowo erygować się mające dwa: 7) Generała Artyleryi. 8) erygować się mający.

2 Chorągwie piesze węgierskie przy Buławach wielkiej i polnej litewskiej (Każda po 73 głów) 146 „ 54291 „ 20 „

4 Bataliony Strzelców nowo erygować się mających . . 2392 „ 827218 „ 21⅓ „
(Każdy Batalion 4 Kompanii, Każda Kompania po 147 głów)

Piechoty litew. razem 22688 głów

Wojska litewskiego razem 33740 głów
15,917573 zł. 13⅓ gr.

Leże Woyska		Etat Woyska Kor. y W. X. Lit. po interi: Regulaminu	Regim: Kompl.	Sztab	Gemein	wyższy Sztab	niższy Sztab	Oficyer	Unter Sztab	[illegible]	Gemeinen Rocznie	Summa Tych	Straż	Płaca Każdemu Regimentowi	Każdego Zaciągu Suma	Suma osób na Kor. y Litt. Woysk.
na Ukrainie		Sztab Generalny	.	.	.	27	.	.	.	.	.	27		410000	56: 27	[illegible]
w Wojew. ... Polszcze		Jazda Narodowa	96	30	13/12	8	36	192	192	24	2400	2852		1573600	2852	[illegible]
Warszawa	1.	R: Konny Gwardyi	8	140/430	30	6	12	24	44	8	240	334	92	300000		
Ciechanow	2.	R: Krolowey Gen: Kozlowskieg	6	34	25	4	10	16	27	12	150	219		157978	1067	Dragonii
Lubomi	3.	R: Buławy Wiel:	6	40	30	4	12	16	33	12	180	257		192823		
Stulno	4.	R: " Polney	6	40	30	4	12	16	33	12	180	257		192823		
		Summa			.	18	40	72	137	44	750	1067				
Wiel. Polsz.	1.	Pułk Przed: Straży Byszewsk:	8	46	120/120	2	5	24	19	8	160/100	378		200479	756	Przed: Straży
Jetyowo	2.	" " Miączynski	8	46	120/120	2	5	24	19	8	100/100	378		200479		
		Summa				4	10	48	38	16	040	756				
Warszawa		Korpus Artyleryi	0	62	47	6	15	24	54	12	282	393				
y Kamienie.		" Inżynierów	.	.	.	1		4	6			11	3	408543	822	Artylerya
Biały Stok		Batalion Füzylerów	8	52	41	1	5	24	44	16	328	418				
Warszawa	1.	R. Piesży Gwardyi	24	456/255	43	7	39	05	168	52	1032	1303	170	639278		
Kamien. Pod.	2.	R. Grenad: Szef: de Witte	0	57	45	4	9	16	36	18	270	353		157978		
Poznan	3	R. Krolowey " Goltz	8	57	45	4	9	22	48	24	360	467		198506		
[illegible]	4	R. Krolewicz: " Czapski	6	57	45	4	9	16	36	18	270	353		157978		
Krakow	5	R. " " " Wodzicki	8	57	45	4	9	22	48	24	300	467		198500		
Łęczna	6.	R. Buławy Wiel:	8	57	45	4	9	22	48	24	360	467		198500		
Kamie: Pod:	7.	R. " " Polney	8	57	45	4	9	22	48	24	300	467		198506	6283	Piechoty
[illegible]	8	R. Xię: Francisz: Sułkowskieg	6	57	45	4	9	16	36	18	270	353		157978		
[illegible]	9	R. Raczyńskiego Gen: Maj:	6	57	45	4	9	16	36	18	270	353		157978		
Kalisz	10.	R. Potockiego Sty: Szczerzeck.	6	57	45	4	9	16	36	18	270	353		157978		
Lublin	11	R. Ordyn: Ostrogsk: Xi: Mich. Lubom.	8	71	59	4	9	16	42	8	348	437		180000		
Rydzyn	12.	R. " " Rydzyn: Xi. Aug: Sułk:	6	57	45	4	9	16	36	18	270	353		157978		
Kamie. Pod	13.	R. Xię: Kalixta Ponińskiego	6	57	45	4	9	16	36	18	270	353		157978		
Warszawa		1. Korpus Milicyi Skarbu Kor.	3	[illegible]	[illegible]	[illegible]	3	9	21	3	240	279		120000	279	Mil: Sk: Kor:
[illegible] H: W.		1. Chorąg: Węgierska But: W:	1	7[illegible]	60	.	.	3	7	[illegible]	63	72		22200		
" " H: P.		" " But: Pol:	1	7[illegible]	60	.	.	3	7	[illegible]	60	72		22200		
Woyska		Koronnego Summa	.	.	.	66	170	419	733	327	5680	7384	273	6590273	Summa w Koronie	Woysko 12086
w Wiel. Ksi.	Kim	Xięstwie Litewskim Sztab	.	.	.	25	.	.	.	.	.	25		200000	25	Sztab Gen:
Minsk		Jazda Narodowa	22	29	12/12	4	20	64	32	16	700	924		[illegible]	924	Jazda Nar.
Prużana		1. Pułk Karabin: Gwardyi	6	48	36	5	10	12	36	24	217	312	0	264304	312	Dragonii
Olkieniki	1.	Pułk przed: Straży J. K. M.: Baran:	10	35	11/13	3	3	27	10	.	110/150	369	5	180000		
Borysow	2.	" Buławy W: Jeleńskiego	5	30	11/15	1	.	14	.	5	55/75	150		40000		
Mozyr	3	" " Polney Romanow	5	30	11/15	1	.	14	5	5	55/75	150		40000	1391	Przed: Straż
Kryuski	4	" Gener: Poniatowskiego	6	[illegible]	34	2	6	[illegible]	6	6	144/144	327		138300		
Kamien. Litt.	5	" Gener: Maj: Bielaka	6	64	[illegible]	2	6	24	[illegible]	6	174	365		167400		
		Summa	.	.	.	19	14	99	30	28	1211	1391				
Wilno		Korpus Artyll: z Fraykomp:	[illegible]	43/73	[illegible]	3	.	6	8	2	90	125		47000	125	Artylleryj
Warszawa	1.	Pułk Gwardyi Pieszey	8	66	55	4	23	23	60	16	440	566	41	273409		
Kowno	2.	" Buławy W. " 1. Szy	4	52	40	3	8	11	22	16	100	220		85000		
Grodno	3.	" " W. " 2. gi	4	52	40	3	8	11	22	16	100	220		85000		
Szereszow	4.	" " Polney 1. Szy	4	52	40	3	8	11	22	16	100	220		85000	1909	Piechoty
Terespol	5	" " " 2. gi	4	52	40	3	8	11	22	16	100	220		85000		
Wilno	6.	" Gen: Inspekt: Grabowsk.	4	40	30	4	6	12	17	12	120	171		35000		
" "	7.	" Xięcia Massalskiego	2	50	40	4	5	6	11	[illegible]	80	110		45000		
ad Latus		1. Chorąg: Janczarow Buławy W.	1	100	70	.	15	4	70	1	70	100		20000		
ad Latus		2.ga " Granadyer: " Polu:	1	80	70	.	.	3	6	1	70	80		20000		
Woyska		Littew. Summa		.	.	24	83	92	192	98	1420	1909	52	2464433	Suma Woys: Litt.	4606
Wszech		Narodow Summa			.	203	390	933	1473	585	13105	16772	325	9044706	in Suma Głow	16772

Explikacya

w Woysku Koronnym

Etatem Konstytucyinym iest wyznaczone na wielki zaciąg Głów 12310 } in Summa 12589.
przyłącza się Korpus Milicyi Skarbu Kor: „ 279 }
ubywa w Jeździe Narodowey Rotmistrzów bezpłatnych . „ 96
item Regi: Gen: Kozłowskiego z Piechoty miał mieć 353. } ubywa „ 134
teraz gdy się utrzymał Konnym iest . 219 }
„ Gwardyi Piesz: Kor: inter: Regulaminem . . „ „ 170 } ubywaiących 503. } zostaie Effective Głów 12086.
„ „ Konney „ „ „ „ . . „ „ 96
„ w Korpusie Artyleryi „ „ „ . . „ „ 5

w Wiel: Xięstwie Litewskim.

Etatem Konstytucyinym wyznaczone Głów 4770.
ubywa w Jeździe Narodow: Rotmistrzów bezpłatnych 32.
item w Pułku Pieszey Gwardyi interim Regulamin. 41.
„ „ Karabinów „ „ „ 6.
„ „ Przedniey Straży Baranowskiego . 5.
} 84. odtrąciwszy zostaie Effective Głów . . 4686.
in Summa podług Etatu na drugiey Stronie z osobna wypisanego iest . . Głów 16772.

Suma Roczna Etatem wyznaczona w Woysku Koron: Flor: $6280273\frac{1}{3}$
przytym Ordynacy. Ostrogskiey na Regiment . „ 180000.
item Summa na Korpus Milicyi Skarbu Kor. . . . 120000.
} uczyni Flor: $6580273\frac{1}{3}$.
Na Komplet Woyska W: Xię: Litew: . . . . „ 2464433.

In Summa Płacy Woyska Oboyga Narodow. Flor: $9044706\frac{1}{3}$.

26

Griesheim Charles de.

* Reflexions sur la nouvelle formation de l'armée de Pologne et principalement sur celle de la cavalerie, par C. de G. ancien colonel et maître d'exercices de la cavalerie de Lithuanie. Varsovie 1789. 16º str. 139. (chez Gröll)

Wojsko polskie r. 1791. (Kalendarzyk polityczny na r. 1791. Warszawa w druk. Schol. Piar. 16mo)

Domagano się wprawdzie aby było 100000 wojska lecz kazano tylko wystawić 65,000, którego liczba następująca:

1) Sztab jeneralny z Officyalistami Kommissyi wojskowej 43 głów

2) Jazdy: 8 Brygad Kawaleryi narodowej, a każda złożona z 12 chorągwi szwadronowych od 150 koni, mająca głów ze Sztabem swoim 1,819, zamyka głów 14,552

3) Regiment Gwardyi konnej głów 405

4) W 5 Pułkach Przedniej Straży każdy z 8 Chorągwi szwadronowych od 135 koni, mający głów ze Sztabem swoim . . . 1,099
zamyka się głów ogółem 5,495.

Piechota:

5) Regiment Gwardyi pieszej głów 1,556

6) Korpus Artyllerji z 14 Kompanii złożony, głów 2,120

7) Korpus Inżynierów głów 96

8) Saperów w Korpusie Inżynierów jest 26

9) W 14 Regimentach pieszych, każdy z 8 Kompanii od 176 głów, na 2 Bataliony dzielący się, ze Sztabem swoim głów 1,440 mający, zamyka się głów ogółem . . 20,160

10) W 2 Chorągwiach Węgierskich Buławy Wielkiej i Polnej, jest głów 146

11) Garnizonu Fortecy Częstochowskiej 191

Summa Wojska Koronnego:

Sztab jeneralny	głów 45.
Jazdy	" 20,512
Piechoty	24,295
	44,852 w Koronie

Wojsko zaś W. X. Lit. w Jeździe i Piechocie liczbę 65.000 dopełnić powinno.

Konfederacyja Targowiecka d. 9 Lutego 1793 przywró: ciła hetmanom władzę jaką mieli podług Konstytucyi r. 1775.

Sejm czteroletni r. 1792 zniósł hetmanów. buńczuk z tureczczyzny wzięty

58

9

<u>Przyczyną</u> powstania 1794 było, iż podług etatu nowego miała nastąpić redukcya wojska jako to: ~~[illegible]~~ wojsko Koronne głów 8865 Kosztem 5,653077 złp.
Litewskie " 6584 " 4,448154 "

reszta miał przejść do wojska pruskiego i rossyjskiego.

36

Mrs Jones

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Aug 8

[illegible]

1887

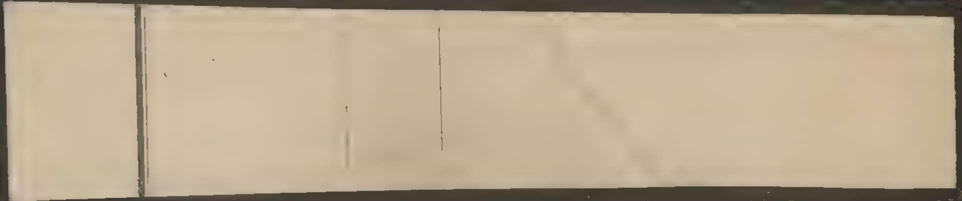
Data	Nazwisko pożyczającego
13/10	Kazimierz Hanaśewski
86	Nazwisko pożyczyciela: Dr Browicz

Tytuł dzieła

Anatomia opisowa ciała ludzkiego
Warszawa 1877.

Urban Karol. jenerał major umarł w r. 1802 w Krakowie

3/1

Jan
Fiket profesor matemat. w szkole aplikacyjnej artylleryj + 14 kwietnia 1812 w [illegible]

92

Przepisy ubiorów dla woysk i administracyów wojennych Xięstwa Warszawskiego. w Warszawie roku 1810, w drukarni Wiktora Dąbrowskiego. str. 88 i 1 oraz 2 tablic sztych. (wzory haftów i guzików) (Matemat. pol. dodat.)

jest to Rozkaz okólny (Nr 2197 z Ministerium Wojny w Warszawie d. 3 Września 1810 przez Józefa Księcia Poniatowskiego ministra wojny generała dywizyi naczelnego dowódcy Wojsk polskich Xięstwa Warszawskiego wydany — obejmuje: przepisy ubioru dla generałów dywizyi, brygady dla Adjutantów — dla Pułków piechoty (fraki granatowe) (grenadyerów, woltyżerów, fizylierów) — dla pułkowników, majorów, podpułkowników, kapitanów, Poruczników, Podporuczników, Adjutantów — dla Artyleryi pieszej (frak ciemno zielony) — dla Korpusu Inżynierów, Saperów i Kompanii rzemieślniczej — dla Korpusu Weteranów i Inwalidów — dla pułku Kirysyerów (kolet, kirys z zapleczникiem, hełm z nadgrzebieniem) — dla pułków Strzelców Konnych (szaserowie) (Kurtka sukienna ciemno zielona, rajtuzy; oficerowie i kompania wyborcza mieli czapki niedźwiedzie okrągłe) — dla pułków Ułanów (Kurtka ciemnogranatowa, czapka czworograniasta z kordonem, piórem czarnym — terlica lub siodło, czaprak, rząd mający nadgłówek, nadczołek, naprysk, puklerz, podpierśnik, podogonie, wędzidło, strzemiona, mantelzak, ładownica — Kołnierz, wyłogi, łapki i lampasy z odmiennego sukna) — dla pułków Huzarskich (mentyk, dolman, czako z baranka czarnego z wierzchem sukiennym, szabeltas z pendentem) — dla pułku Artyleryi Konnej (Kurtka ciemnozielona, bermica z niedźwiedzia czarnego

— dla Sztabu placów (frak granatowy, naramniki (epauletty, kapelusz stosowany! bez kontrepoletu.

/: akselbanty — szlify czyli naramniki albo epalety (— Rząd polski z nadgłówkiem, podpiersieniem i pod:ogoniem — szarfa — ładownica — strzemiona — olstrie — podpiersnik — musztuk — nadgołek — nadchrapnik

— Piechota miała frak granatowy (grenadyerowie mieli czapki niedźwiedzie — woltyżerowie [illegible] kapelusze z kit:kami żółtemi / — fizylierzy kapelusze (czaka) z kitkami czarnemi — naramniki z bulionami — feleech, ryngraf ostrogi z zapinkami rzemiennemi

Wojsko polskie r. 1810.
a) francusko galicyjskie.

6 pułków Piechoty
7 " Ułanów,
2 " Huzarów,
1 " Kirasyerów

b) polskie Księstwa Warszawskiego

12 pułków Piechoty
3 " Ułanów,
3 " Strzelców
3 Bataliony Artyleryi, Inżynieryi i Pociągów.

Wojsko polskie r. 1812

14 Pułków piechoty (każdy po 3 bataliony)
10 " Ułanów.
2 " Huzarów
2 " Lekkiej jazdy (Szwoleżerów) Strzelców Konnych
2 " .. Kirasyerów.

1 park artyleryi (165 armat)

Przepisy ubiorów dla Wojsk i Administracyow wojennych Xięstwa Warszawskiego. Warszawa 1810 w drukarni Wiktora Dąbrowskiego 1810. 8vo str. 88. 1. i 2 tabl. sztychow.

ministerstwo wojny w Warszawie d. 3 Września 1810 Nr 2197. Rozkaz okolny Xięcia Józefa Poniatowskiego

Mihail Dymet ruskij kupec i wo Lwowi cerkowni rizy obrazy i ubranja

W Kancelaryi Obszczestwa im. Michała Kaczkowskoho w Lwowie ul. russkaja Cz. 3.

3 zdenia
5 Powjesti i ros. kazky 20 Kr. 25 Kr.
Russkii pjesni Cz. I 25 Kr. Nr. 58 Cz. II

Georgi

no. 60 Mazk. : kazkam. 10 kr.
63 Nasza zemlja. 10 kr.
65 Zytje preosw. Ioanna Smie-
hurskoho 10 kr.
67 Zytje prostonarodnoje o pjer-
niah [illegible] 10 Kr.
73. Woskresc z Czernowec 10 Kr.

[illegible]

82

rozmaite rasy, pozycye Koni, (munsztuki) wędzidła
z znajomością anatomii zwierzęcej

Tabl. Nr. 15. niżej u dołu widok Krakowa

Munsztuk składa się z czanek, wędzidła i podbródka
czyli łańcuszka.

Munsztuki hiszpańskie, adziamskie, węgierskie, cesarsk:

Wojsko polskie Xięstwa Warszawskiego

r. 1811.

Naczelny Wódz i Minister Wojny: Józef Xże Poniatowski generał dywizyi.

Generałowie dywizyi: Józef Zajączek – Jan Henryk Dąbrowski – Stanisław Fiszer inspektor – Ludwik Kamieniecki – Michał Sokolnicki – Alexander Rożniecki inspektor. (r. 1813 przybyli: Stanisł. Wojczyński – Józef Wielhorski – Karol Kniaziewicz – Amilkar Kosiński.)

Generałowie brygad: Wincenty Axamitowski – Józef Niemojewski – Stanisław Wojczyński – Izydor Krasiński – Kajetan Hebdowski – Maurycy Hauke – Łukasz Biegański – Michał Grabowski – Michał Piotrowski – Ignacy Kamiński – Jan Pelletier – Stanisław Mielżyński – Antoni Xiąże Sułkowski – Dominik Dziewanowski – Stanisław Potocki – Kazimierz Turno – Walenty Kwaśniowski. (r. 1813 przybyli: Michał Xże Radziwiłł – Edward Żółtowski – Józef Wasilewski – Tadeusz Tyszkiewicz – Czesław Pakosz – Xawery Kosiński – Franciszek Paszkowski – Ludwik Kropiński – Stefan Grabowski – Kazimierz Małachowski.)

Piechota (Pułkownicy) (w pułku 3000 ludzi.)

1 Pułk: Kaźmierz Małachowski. (r. 1813 Stefan Koszarski)
2 " Jan Krukowiecki. (r. 1809 Stanisław Potocki)
3 " Edward Żółtowski. (r. 1813 Ignacy Blumer)
4 " Tadeusz Woliński. (r. 1809 Felix Potocki)
5 " Michał Xże Radziwiłł.
6 " Julian Sierawski. (r. 1809 Zieliński)
7 " Paweł Tremo. (r. 1809 Sobolewski)
8 " Kajetan Sztuart. (r. 1809 Godebski)
9 " Michał Cichocki. (r. 1809 ~~[illegible]~~ Xiąże Sułkowski)
10 " Bazyli Wierzbicki. (r. 1809 Downarowicz) (r. 1813 Henryk Kamieński)
11 " Alexander Chlebowski. (r. 1809 Mielżyński
12 " Jan Wejssenhoff. (r. 1813 Maciej Wierzbiński
13 " Jakób Kęszycki.
14 " Euzebi Siemianowski.
15 " Kasper Miaskowski.
16 " Konstanty Xże Czartoryski.
17 " Józef Hornowski.

(Pułki 13–17:) r. 1809 nie istniały (r. 1813 Franciszek Żymirski

r. 1813 przybyły:
18 Pułk. Alexander Chodkiewicz.
19 " Tyzenhaus
20 " Adam Bieżyński
21 " — Węgierski major
22 " Czapski.

Jazda (Pułkownicy)

1 Pułk Strzelców Konnych (Chevaulégers). Konstanty Przebendowski.
2. " Ułanów. Tadeusz Tyszkiewicz. (r. 1813 Ludwik Pac.)
3. " " Józef Łączyński. (r. 1813 Alexander Radzimiński.)
4 " Strzelców Konnych. Stanisław Dulfus. (r. 1809 Kwaśniowski.)
5 " " " Zygmunt Kurnatowski. (r. 1809 Turno)
6 " Ułanów. Michał Pągowski. (r. 1809 Dziewanowski.)
7 " " Augustyn Zawadzki.
8 " " Kazimierz Rożwadowski.
9 " " Felix Przyszychowski.
10 " Huzarów. Nepomucen Umiński.
11 " Ułanów. Adam Potocki.
12 " " Gabryel Rzyszczewski.
13 " Huzarów. Józef Toliński.
14 " Kirysyerów. Stanisław Małachowski.
15 " Ułanów. Augustyn Trzecieski.
16 " Ułanów. Marcin Tarnowski.

(to pułki 7–16:) r. 1809 nie istniały. (r. 1813 Dominik ks. Radziwił.)
r. 1813 Pułk Strzelców Konnych. Stan. Małachowski.

r. 1810 przybyły:
17 Pułk jazdy. Tyszkiewicz.
18 " " Kazimierz Przeździecki.
19 " " Rajecki.
20 " " Obuchowicz..

1. Korpus Artyllerii i Inżynierów. Jan Mallet. (podpułkownik. Alexander Alfonse szef biura topograficznego[?] zm. 1816, ...)

1. Pułk Artyllerii pieszej. Antoni Górski.
1 " Artyllerii Konnej. Włodzimierz Potocki. (r. 1813 Józef Hurtig)
1 Batalion Saperów. Maciej Kubicki major.
1 Korpus Weteranów i Inwalidów. Hieronim Wierzbicki podpułkownik.
1 Pułk Gwardyi narodowej warszawskiej (utworzona 1807, 3 bataliony, w każdym 9 kompanii) Piotr Łubieński. (r. 1813 nie istn.)

Stan wojska polskiego r. 1812.
(podług Józ. hr. Załuskiego)

17 Pułków piechoty Xięstwa Warszawskiego
5 " " litewskiej utworzonej 1812
t. j. pułki piechoty Nº 18–22.
Każdy pułk po 3000 ludzi; łącznie 22 pułków piechoty ... 66,000

16 Pułków lekkokonnych (Chevau légers) Xięstwa Warsz.
4 " " litewskich utworzonych 1812 (t. j. pułki 17–20)
Każdy pułk 800 koni; łącznie 20 pułków jazdy ... 16,000

4 Pułki piechoty legii nadwiślańskiej
Każdy pułk po 2000 ludzi (nadwiślańskie); łącznie legij nadwiśl. ... 8,000

2 Pułki ułańskie (Nº 7 i 8 Armii francuskiej)
Każdy pułk po 1000 koni; łącznie ... 2,000

1 Pułk gwardyi konnej polskiej (Regiment de Chevau-légers lanciers de la Garde imperiale) utworz. 1807 ... 1,250
(pułkownik Wincenty hr. Krasiński) – miał 4 szwadrony, każdy po 2 kompanie.

Gwardya konna litewska utworzona 1812.
Żandarmeria uformowana na Litwie 1812.
Korpus saperów
" pontonierów
Artyleria.

96,000 wojska pol.

Hornowski jeneral i Grotowski połkownik

+ 1817.

98

Karwicki Kryształ + 1812 lub 1813
szef regimentu Jadwigi jeneralejtnant.

Wojsko polskie r. 1816

Sztab główny : Zajączek generał piechoty
Dąbrowski generał jazdy

Generał Kwatermistrz : Hauke . ii Podpułkowników : Alfons Prądzyński, (Bojanowicz)

Dywizya Gwardyi : ~~[illegible]~~ Krasiński Wincenty generał

Brygada Gwardyi pieszej : Sierawski generał
Żymirski pułkownik
Trębicki, Skrzynecki, Szembek podpułkownicy

Brygada Gwardyi Konnej : Kurnatowski generał
Siemiątkowski pułkownik
Podpułkownicy : Potocki Artur, Załuski
flügeladjutanci Cesarza

Baterya pozycyjna Artyleryi konnej Gwardyi : Szweryn podpułkownik

Dywizya I piechoty : Chłopicki generał
" " " Brygada I Potocki Stanisław Generał – Piechota I. V.
" II Kossecki generał – Piechota II. VI.
" III – Strzelcy piesi I. III

Dywizya II piechoty : Krasiński Izydor generał – ~~[illegible]~~
" " " Brygada I Żółtowski generał – Piechota III. VII.
" " " " II Niesiołowski generał – Piechota IV. VIII.
" " " " III Falkowski generał – Strzelcy piesi II. IV

Dywizya Strzelców Konnych : Sułkowski xiążę generał
" " " Brygada I : Łubieński generał – Strzelcy Konni I. III.
" " " II : Klicki generał – Strzelcy Konni II. IV.

Dywizya Ułanów : Weissenhof generał
" " Brygada I : Przebendowski generał – Ułani I. III.
" " Brygada II . . . . – Ułani II. IV.

Dywizya Artyleryi : Sierakowski generał
Korpus Inżynierów Malet generał brygady.

Pułki piesze i konne: r. 1816.

Piechota liniowa Pułk I Hornowski
" II Korzarski
" III Taiński
" IV mycielski
" V Glazer
" VI Kosiński
VII Grotowski
VIII Blumer

Strzelcy piesi Pułk I Zdzitowiecki
" II Czyżewski
" III Gielgud
" IV Michałowski

Strzelcy konni Pułk I Potocki Antoni
" II Suchorzewski
" III Dziekoński
" IV Kossecki

Ułani .. Pułk I Tomicki
" II Dwernicki
" III Madaliński
" IV Kozietulski

Artyleria piesza Redel generał Brygady
" Konna Hurtig pułkownik
" garnizonowa Gugiemus podpułkownik
Inżynierów Korpus Malet generał Brygady
Komendanci twierdz Modlina: Małachowski generał
Zamościa: Wasilewski generał

(10 1)

Załuski Józ.: Wspomnienie o pułku lekkokonnym

tom II (1858) str. 33.

" IV (1859) str. 63

" VII. 1860 str. 73 (albo 463)

Wspomnienia o pułku lekkokonnym. Wydanie Biblioteki polskiej. Kraków 1862. 8° str. 363 i 4.

102

Druck von Carl Finsterbeck in Wien.

103

Rocznik wojskowy Królestwa Polskiego
na rok 1819. Warszawa
Ubiory kolorow. znaki matem 179/III

na rok 1824.
Ubiory i znaki 62 tabl. ~~Kolor~~ kolor matem 179

na rok 1825
Ubiory i znaki 64 tabl. kolo
też same. matem 179.

u ł

rok, drukarz, nakładca,
oluminów, stronnic, kart,
ów. — Rytownik.
. . . .

[illegible]

84

103

Liczba		
w Katalogu		Szafy
Inwentarza	*Materyi*	
	[illegible]	

Rodzaj oprawy	Otrzymano w roku 18	
	kupnem od	obowiązkowo
	zmianą z	darem

Wartość egzemplarza		za		Cena księgarska dzieła	
zł.	ct.	zł.	ct.	zł.	ct.

104

Bem Józef ur. 1793 w Tarnowie
jenerał wojsk tureckich (Murad-
Basza) + 9 grudn. 1850 w Aleppo.

Rozkazem dziennym W. X. P. Konstantego
z d. 9 Sierpnia 1822 Józef ~~[illegible]~~
Bem Kapitan Kompanii 1ej pozycyjnej
przekonany o nieposłuszeństwo w dopełnieniu
rozkazów rządu skazany został wyrokiem
sądu wojennego dywizyjnego na destytucję
i rok więzienia oraz za niegodnego służenia
w szeregach wojska – wyrok ten zmienia
W. X. aby za karę przeniesiony został na re:
formę z przykomenderowaniem do Korpusu
Artylleryi.

Nr. 981. Matem.

Nicolai Copernici Torunensis De revolutionibus orbium coelestium: Praefatio Copernici et Osiandri. (s. l. et a.) (Florentiae 1876) fol. pat.

1 karta.

981.

[illegible]

[illegible] 1828

[illegible] 2 [illegible]

[illegible] 5 [illegible]

Romanowi

Polityka Stańcz

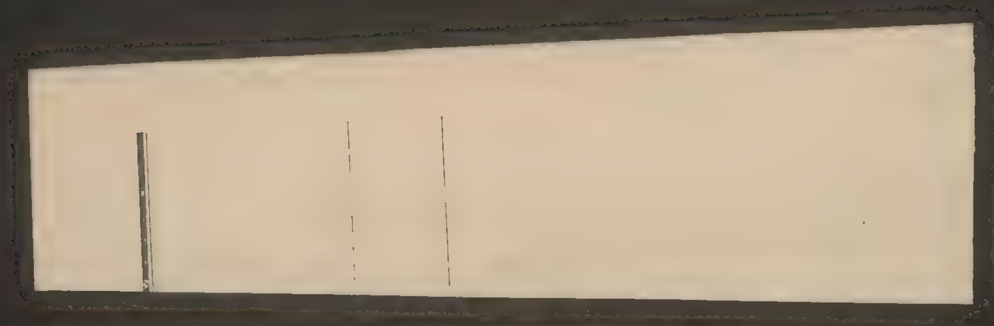
Krakow

1887.

str.: 35

n. 8

Władymir Iwanowicz Nazimow I^{ty}
generał infanteryi 1863.

Gazeta warszaw. 1789

1789 + Bogusław Dunin Tomaszewicz starosta [illegible] brasławsk. i bołocki mając lat 60 +

" " Smuglewicz ogłosił prenumeratę na 100 Koperszty chow z historyi polskiej. (Co roku miało wyjść 10 za które prenumerata 180 złp) z textem objaśniającym.

" " Przewodnik warszawsk. 1789 co tydzień 1 N.r prenumerata pótroczna 11 złp. z pocztą 18 złp.

" " Jason Junosza Smogorzewski metropolita Kawaler ord. pol. (syn Karola wojskiego wołkowysk. i Szyszkiewiczowny podkomorzanki słonimsk.) za młodu wstąpił do Bazylianów + 1788 mając 74 lat

" " Pikarski Michał stolnik rawski starosta budziszewski i Korabiewski Kawaler ord. poseł na sejm Konst. [illegible] i r. 1773 rotmistrz i deputat na trybunał kor. + 1789 urodzony z Jasińskiej podkomorzanki — Żona Justyna z Lipskich była 1º voto za Zirskim stolnikiem sieradzk.

" " Paweł Karwowski podkomorzy bielski (syn Kazimierza stolnika bielsk posła) + 10 lut. 1789 mając 85 lat

" " Andrzeja Maxymiliana Fredra Kasztel. lwow. Potrzebne Konsyderacye około porządku wojennego z przydatkiem Ekonomii wojennej, niegdyś przez Franciszka Glinkę do druku podane, powtórnie w Stucku w r. 1675 wydane a teraz za rozkazem i nakładem x. Radziwiłła wojewody wileń. przedrukowane. Warszawa (w dr. xx. Piarów) 1789. 8º 2 złp.

" " Antoni Bielski łowczy nadw. kor. + 17[illegible]

" " Trzeciak Michał Kasztelan owrucki + 1789 w lutym [illegible]

" " Joachim Hilchen skarbnik nurski + 1789

" " Krystyna (córka Joachima Potockiego podczaszego lit. i Teresy Sapieżanki) żona Franciszka Piotra Potockiego starosty szczerzeck. posła do Turcyi umarła 3 września 1789 w Wrocławiu

1789 Maciej hr. Lanckoronski wojewoda bracł. Kawal. ord. orła biał. + 14 sierp. 1789 mając 68 lat. był stolnik podolsk. kaszt. kijow.

" " Filip Pikarski stolnik rawski + 18 lipca 1789 mając 80 lat; syn jego Michał stolnik rawski (urodzony z Franciszki Leszczyńskiej + 1789 (ob. powyżej)

1789 Franciszek Stefan hr. Lanckoronski starosta rawski nowodworski + 6 marca 1789 na Wołyniu.

" " Narzymski wojewodzic [illegible] pomorski + 15 marca 1789 mając 49 lat bezżenny - brat jego biskup ewaryjski sufragan pułtuski.

" " Augustyna Radziwiłłowna sakramentka w Warszawie + 21 kwietn. 1789 mając 63 lat.

" " Andrzej hr. Wiesiołowski stolnik pilznieński konsyliarz trybunału lwowsk. dziedzic Wojsławia + 1789 syn jego Xawery.

" " Anna z Dębinskich Sołtykowa wojewodzina sandomir. + 1789

" " Dzieła Marewicza: 1) Samotne zabawki wierszem 2 zł 2) Zdarzenia czyli sny wierszem i prozą 2 tomiki 3 zł (3) Miłość dla cnoty komedia oryginalna w 3 aktach 2 zł (4) Sielanki wierszem 1 zł. 8 gr (5) Różne wiersze 1 zł. 15 gr (6) Projekt nauki uczyniony wierszem i prozą 2 zł. 7) Zmyślowcia i maxymy 1 zł. 15 gr. 8) Do stanów sejmujących wierszem 18 gr (9) Gołąbek wierszem 18 gr (10) Wariacja wiersz nowego rodzaju 18 gr. 11) Ostatnia do Lauzy odezwa wierszem i prozą 1 zł. 15 gr.

" " [illegible] Alexandra z Grabowskich hrabina Krasicka + 12 maja mając 18 lat

" " Tagebuch des polnischen Reichstages 1788 und 89 nebst einigen Schriften welche bey dieser Gelegenheit herausgekommen. Warschau (Gröll) 1789. 8o. 24 Hefte in 2 Bände 13 fl.

Gazeta warszawska 1790.

1790 Wojsko polskie (po pomnożeniu): Sztab generalny 45 osob — a) Kawalerya narodowa: 1) 8 Brygad (każda 1819 głow i każda 12 chorągwi, każda po 150 koni) razem 14552 głow 2) Regiment gwardyi konnej istniejący 465 głow. 3) Pięć połkow przedniej straży (w pułku 1369 głow i 10 chorągwi szwadronowych w szwadronie po 135 koni) razem 6845 głow. = Razem kawaleryi 21862 głow. — b) Piechota: 1) Regiment gwardyi pieszej istniejący 1556 głow. 2) Korpus artylleryi koronnej i inżynierów (20 kompanii) 3326 głow. 3) 17 Regimentów pieszych polowych (t. j. 14 dawniejszych a 3 nowych, każdy po 2153 głow, w regimencie 12 kompanii czyli 3 bataliony, w kompanii 176 głow + Do tego policzone już są Regiment ordynacyi Ostrogskiej i Regiment imienia Załuckich) razem 36601 głow. 4) Dwie chorągwie piesze węgierskie przy Buławach wielkiej i polnej Koron. 146 głow. 5) 4 Bataliony strzelców każdy po 16 kompanii nowo erygować się mających 2392 głow = Razem piechoty 44021 głow = B) W Xięstwie Litewskiem: Sztab generalny 27 głow. — a) Kawalerya: 1) 2 Brygad (każda z 16 chorągwi szwadronowych po 150 koni — w brygadzie 2421 głow) razem 4842 głow. 2) Regiment gwardyi konnej istniejący 318 głow. 3) Pięć połkow przedniej straży (w pułku 1098 głow i 8 chorągwi szwadronowych, w szwadronie 135 koni) razem 5490 głow kawaleryi — b) Piechota 1) Regiment gwardyi pieszej istniejący 568 głow. 2) Korpus artyleryi i inżynierów (10 kompanii po 156 głow) 1661 głow. 3) 8 Regimentów pieszych (6 dawniejszych a 2 nowych (każdy regiment 2153 głow czyli 3 bataliony albo 12 kompanii) Do tego policzono 4 regimentów hetmańskich i regiment polowy generała artyleryi litew. razem 17224 głow. 4) Dwie chorągwie przy buławach wielkiej i polnej 146 głow. 5) 4 Bataliony strzelców z 16 kompanii nowo erygować się mających 2392 głow = Razem piechoty 21991 głow

miało być wojska koronnego 65928 głow kosztt 31,119,531 zł. 29 gr.
" " litewskiego 32668 " " 15,265,048 " 21 1/6
" 99496 " 46,384,580 " 20 1/6 "

1790 Korycki Karol exjezuita + 10 grud. 1789 w Rzymie
mając 88 lat, pisał pięknie po łacinie był i prowincya:
łem mazowieckim (4 prowincye były)
1790 Adam Grabowski starosta lipiński zaślubił Ludwikę
(córkę Jana z Stręczna Turno stolnika Kalisk:
i Korduli Gorzeńskiej)
1790 Marek Wołek ze Spytkowic mający lat 30 poszuki
wany o kradzież (Nr 6 Suplement)
" " Adam Kownacki pisarz ziemi nurskiej + 1790
" " Michał Szymanowski starosta grodowy wyszogrod + 1790
1790 założył Karol Wejrzewski kupiec w Warszawie fab:
rykę ciągnionego drutu z złota i srebra
1790 Golejewski brygadyer kawaler ord. S. Stanisł. dziedzic
Kopestrzyna + 15 Stycz. 1790 mając 54 lat.
" " Łukasz Bętkowski starosta stężycki żona jego
Salomea Rostworowska + 4 lut. 1790 mając 49 lat, został
syn.
1790 Przewodnik warszawski roczne 18 złp.
1790 Fabryka pasów w Kobyłce p. Stefana Filsyean wyra
biała pasy jedwabne i bogate.
" " Jan Krasiński starosta opinogórski rotmistrz kaw.
ord. s. Stanisł. poseł + 1790. Ob: Witosławski: Kazanie na pogrzebie. Warsz.
" " Ignacy Feliks Morawski generał lejtnant wojsk. lit.
pisarz w. lit. + 7 marca 1790. z żony Teofili Radziwił:
łówny zostawił 1) Karola pułkownika 2) N. Worcellową
podstolinę lit. 3) Katarzynę Łopottową oboźninę lit.
1790 Józef Bielawski wydał w druk. Zawadzkiego w War:
szawie: 1) Satyra przeciw paszkwilom 2) Antidotum
przeciw zbyt rozmnożonym w Warszawie paszkwilom
3) Tres benignes remonstrances aux Auteurs du Jour:
nal de Paris, par M. de Bielawski gentilhomme
polonois. Paris 1787.
1790 Łukasz Rybiński podkomorzy kijow + 1790
" " Drewnowski Franciszek kanonik warsz. + 31 marca 1790

141.

1790 Jan Zamojski wojewoda podol. + 1790
" " Rada dla cyrulików względem krwi puszczania przez Wawrzeńca Dziarkowskiego Med. Dra. Warszawa 1790. 13 str.
" " Gurowski Władysław marszałek w. lit. kaw. ord. Orła biał. S. Stanisława Alexandra Newsk. S. Anny + 23 maja 1790 w Warszawie mając 78 lat.
" " Felix Czacki podczaszy Kor. + 1790 r. 12 czerwca w Brusiłowie więziony w Rosyi od r. 1776 miał 67 lat. Kaw. ord. orła biał.
" " Dembowski Jan biskup lambezytański sufragan kujawski kaw. ord. S. Stanisł. + 25 lipca 1790 mając 90 lat w Włocławku. Ur. 19 grudn. 1700, kanonik kujawski od 1758, kustosz płocki od 1744 – brat jego Jan był biskupem kujawskim.
" " Gurowski kasztelan kaliski (brat Władysława marszałka lit. (proboszcza archikatedr. gniezn. i n. podkomorzego gniezn.) zostawił córkę wydaną za Sokołowskiego starostę inowrocław. Która + 1790.
" " Opisanie audyencyi JW. Potockiego starosty szczerzec: kiego Posła extraordyn. J. K. Mci u Sułtana d. 10 August. 1790. 4º k. 2.
" " Felix Orzewski z sejmu wyznaczony posłem do Francyi 1790.
" " Tekla Wielopolska starościanka łanc. kor. zaśl. 1790 Józefa hr. de Riviere Załuskiego.
1790 Synakiewicz reformat wydał 1) Kazania w druk. Gröll. 3 tomy 2) Wiersze łacińskie i polskie ofiarowane Naruszewiczowi biskupowi nominatowi łuckiemu imieniem Reformatów prowincyi pruskiej 3) Kazanie na pochowanie kości.
1790 [illegible] Maciej Grzegorz na Ładowie Garnysz kształcił się w kraju i w Rzymie przez 5 lat, był najprzód Audytorem Ostrowskiego bisk. kujaw. i arcyb. gniezn. deputat na trybunał kor. z kapituły kujaw.; r. 1776 sufrag. pomorsk.; r. 1779 referend. koron.; r. 1782 bisk. chełmski; r. 1786 podkanl. kor. kaw. ord. S. Stanisł. i Orła biał. + 1790.

Paweł (Dziadorzecki pisarz referendaryi Kor. + 1796 w Krasiczkach.
Korespondent warszawski i zagraniczny redakcyi x. Karola Malinowskiego d. 1 sierpnia 1796 przestał wychodzić z woli rządu.

1790. Relacya deputowanych do examinowania sprawy oskarżonych o bunty (przez Michała Zaleskiego posła trockiego) Warszawa 1790. 8° 2 tomy. dr. Zawadzk. 9 złp.

" " Józef Ossoliński wojewoda podlask. + 1790

" Miel kasztelan inflant. + 1790

" " Konstancyja z Rydzyńskich Grabska szambelanowa Król + 1790

" " Zofia z Krasińskich Lubomirska kasztelanowa Krak. + 1790

" " F. C. Netto zakłada księgarnię w Warszawie (subjekt Grölla)

" " Kwilecki Kaszt. międzyrzeck + 1790

" " Matuszewicz kasztelanic brzesko lit. zaśl. 1790 z Przebendowskich Dębińską.

1790 Pius VI dekretem z d. 11 Września 1790 w Rzymie potwierdził cześć Jakuba herbu Strzemię arcyb. halick + 1411. Exhumowany 1626, po kasacie Franciszkanów przeniesiony do Katedry we Lwowie.

" " Szeptycki Kasztelan przemysk. + 1790

" " Onufry Morski zost. 1790 Kaszt. kamieńca podol.

" " Świeżyński Kaszt. radom. + 1790

" " Jerzy Piechowski Konfederat barski + 18 paźdz. 1790 w Skwirzynie

" " Jędrzej Zienkowicz Kaszt. smoleń. + 1790

" " Mycielski wojewoda nowogr. + 1790.

" " Grammatica Kamienskiana rogatu autoris a Marquar. to examinata. Varsaviae (praelo Dufour) 1790.

" " Helena (córka Kazimierza Ogińskiego wojew. wileń. i Eleonory Wojnianki) ur. 21 Września 1701 zaśl. Ignacemu Ogińskiemu marszałk. lit. + 3 Grudn. 1791. była nader silna w starości zwijała w trąbkę talerze srebrne.

" " Wierzchlejski Felicyan poseł Kaliski + 1790 sędzia Kal. + d. 16 list. op. mając 52 lat.

Korrespondent warszawski 1792. od lipca 2gie półrocze (No 53–104)

d. 5 wrześn. bezpotomnie

Józef Mielżyński wojewoda pozn. + 1792 (w Brix w Czechach powracając z Karlsbadu. Za młodości kształcił się w Korpusie Kadetów w Luneville, służył jako Kapitan w ~~gwar~~ regimencie gwardyi lotaryngskiej; r 1756 mianowany Szambelanem Kaszt. Kalisk. Kaw. ord. Orła biał.; r. 1757 Kaszt. poznań.

Décorsches de St. Croix rezydent franc. wyjechał z Warszawy 1792.

Urski szambelan Krol. + 1792 we Lwowie

Grzegorz Welan general major wojsk lit + 6 listop 1792 w Grodnie mając 80 lat.

Jan Marwani anteprener redut i teatru niemieckiego w Warszawie 1792

Sierakowski sufragan przemyski z sejmu grodzieńskiego Konfederacyi targowick. wysłany jako poseł do Rzymu.

We Lwowie d. 6 Grudnia Komenda Generalna kazała oświadczyć T. Kościuszce iż dłużej niżeli godzin 12 w tutejszym Kraju bawić nie może. Kościuszko wyjechał z xiężną Czartoryską do Wiednia

Barbara Stanisławowa z xiążąt ~~Czetw~~ Czetwertyńskich dama honorowa Katarzyny II ur. 1750 w Wołchowiach, wydana 1o voto 1767 za Jakuba Alexandrowicza Rymskiego Korsakowa Kapitana ross. r. 1779 owdowiała, r. 1782 wyd. 2o voto za Marcellego Czetwertyńskiego, umarła 1791. d. 20 Octobr. w Jankowie.

(była córką Stanisława, wnuką Gabriela,
prawnuką [illegible] Czetwertyńskiego

Alexander Swiatopełk Czetwertyński r. 1437 zbudował nad Styrem miasto Czetwertnię w niej archimandria i 2 monastery męskie i żeńskie. Monaster odnowiła 1610 Anna Matwijowna z Czetwertyńskich księżna Zbarazka wojewodzina bracław. matka jezego kaszt krak.

o Alexander Czetwertyński pochodzi od Michała Izasławicza Księcia Kijow.

Wojsko polsk. 1792 a) (Korpus) Dywizya wielkopolska: Jazda: 1) Brygada Biernackiego kaszt Sieradzk. 2) Brygada Madalińskiego. ~~b)~~ Piechota: 1) Regiment Szefowstwa Gorzyńskiego 2) Brodowskiego 3) Potockiego Starosty Szczerzeckiego — b) Dywizya małopolska: Jazda 1) Brygada Walewskiego 2) Brygada Hadziewicza — Piechota: 1) Regiment Szefowstwa Wodzickiego G. M. 2) Czapskiego G. M. F 3) Fizylierów Koronnych 4) Działyńskiego 5) Artylerji 4 kompanie — c) Dywizya Ukraińska: ~~a)~~ Jazda 1) Brygada Świejkowskiego 2) Jeńczyk F 3) Pułk xięcia Wirtemberskiego G. L. 4) Pułk Buławy W. Kor. 5) Pułk Buławy polnej Kor. — Piechota: 1) Regiment Buławy W. Kor. 2) Regiment Ordynacyi Ostrogskiej 3) Dwie kompanie art. Koron. 4) d° Dwie Komp. art. Kor. — d) Dywizya ~~Ukraińska~~ Podolska: Jazda 1) Brygada Dzierżka 2) F Xcia Sanguszk. 3) Karwickiego 4) Pułk Józefa xcia Lubomirskiego — Piechota 1) Regiment Potockich. 2) Regiment buławy poln. Kor. 3) Regiment Szefowstwa Małczewskiego 4) Regiment Ilińskiego — 4 Kompanie Artylerji Koronnej — 4 Kompanie Artylerji w Kamieńcu. — e) Korpus nowo ustanowiony od Konfederacyi Targowickiej: Jazda: 1) Brygada Bracławska Suchorzewskiego. 2) Brygada podolska Złotnickiego 3) Pułk lekkiej jazdy humańskiej Potockiego. 4) Pułk lekkiej jazdy Kijowskiej Sbożeckiego — Piechota 1) Pułk [illegible]

w dywizyi ... i jenerał lejtnant, 4 generał majorów

(F regiment Królewicza)

(w pułku piechoty po 2 bataliony)
(" " jazdy po 3 szwadrony)

F (regiment Królowej Jadwigi)

Bousmard de. Roboty artyleryi i for-
tyfikacyi przy obronie twierdz. 1811. 8o. No 20.
Brühl: Powinności korpu artylleryi koron.
Warszawa 1790 8vo No 887.
Calmison. Początki miernictwa dla młodzieży
oddającej się do stanu wojskowego. Kraków
1780. 8. broś. No 274.
Cessar: Służba officerów w polu przekł.
Rogalskiego. Warszawa 1823. 8o 2 Tomy No 29.
Chrzanowski. O Sztabach. Paryż 184.. 12o No 278

114

Index Catalogue of the Library of the Surgeon-General's Office United States Army. Vol. III. Washington 1882. 4to

pag 794–823.

Diphtheria

Eliaß Szkice | Teatra Berßdorfa

VI Id. Dec. 8 Decemb.

Trachten, Haus- Feld- und Kriegsge-
raethschaften der Völker alter
und neuer Zeit gezeichnet und beschrieben von Fried. Hotten-
roth . Verlag v. G. Weise Stutt-
gart 1881. 1 Hft. 5 Mark

ich Kurdach. Kniga I.

8vo

7

Smirnow Ja. i-vji (sztabs-Kapitan): Istorija 65go piechotnago moskowskago Jego Imp. Wysocz. Gosudara Naślednika Cesarewicza połka. 1642–1700–1890. Warszawa, typogr. G. Rundo, 1890. w 8ce, str. 541. (druk. 200 exempl.)

*X. Rußland, Polen und Livland bis ins 17. Jahrhundert. Von Dr. Theodor Schiemann, Privatdocent in Berlin. Zwei Bände. I. Band vollständig in Abtheilung 90. 91. 92. 118 und 119 (erste Hälfte). II. Band Bogen 1—22 in Abtheilung 135 (zweite Hälfte). 136 und 161.

Dritte Hauptabtheilung.

I. Geschichte der deutschen Reformation. Von Professor Dr. F. von Bezold in Erlangen. Bogen 1—40 enthalten in Abtheilung 113. 145. 156 und 162.

*II. Westeuropa im Zeitalter von Philipp II., Elisabeth und Heinrich IV. Von Professor Dr. Martin Philippson in Brüssel. Vollständig in Abtheilung 49. 50. 51. 52. 78 und 80 (zweite Hälfte).

III. Das Zeitalter des dreißigjährigen Krieges. Von Professor Dr. G. Droysen in Halle. Bogen 1—18 enthalten in Abtheilung 142 und 163.

*IV. Geschichte der Revolution in England. Von Prof. Dr. Alfred Stern in Bern. Vollständig in Abtheilung 28 und 31.

*V. Das Zeitalter Ludwigs XIV. Von Prof. Dr. Mart. Philippson in Brüssel. Vollständig in Abtheilung 10. 11. 14 und 17 (erste Hälfte).

*VI. Peter der Große. Von Professor Dr. Alexander Brückner in Dorpat. Vollständig in Abtheilung 5. 7. 13 und 17 (zweite Hälfte).

VII. Deutsche Geschichte vom westfälischen Frieden bis zum Regierungsantritt Friedrichs des Großen. 1648—1740. Von Professor Dr. Bernh. Erdmannsdörffer in Heidelberg. Bogen 1—20 enthalten in Abtheilung 146 und 160.

**VIII. Das Zeitalter Friedrichs des Großen. Von Professor Dr. Wilhelm Oncken in Gießen. Zwei Bände. Vollständig in Abth. 27. 30. 34. 39. 47. 53. 58. 62. 67 und 68 (erste Hälfte).

*IX. Oesterreich unter Maria Theresia, Joseph II. und Leopold II. 1740—1792. Von Professor Dr. Adam Wolf in Graz. Vollständig in Abtheilung 57. 63 und 83.

*X. Katharina II. Von Professor Dr. Alexander Brückner in Dorpat. Vollständig in Abtheilung 68 (zweite Hälfte). 69. 70. 71 und 74 (erste Hälfte).

Vierte Hauptabtheilung.

**I. Das Zeitalter der Revolution, des Kaiserreiches u. der Befreiungskriege. 1789—1815. Von Prof. Dr. Wilhelm Oncken in Gießen. Zwei Bände. Vollständig in Abtheilung 82. 86. 89. 97. 103. 107 (erste Hälfte). 114. 121. 137. 138. 139 und 140.

*II. Das Zeitalter der Restauration und Revolution. 1815—1851. Von Professor Dr. Theodor Flathe in Meißen. Vollständig in Abtheilung 65. 66. 75. 84. 85 und 93 (erste Hälfte).

III. Geschichte des zweiten Kaiserreiches und des Königreiches Italien. Von Professor Dr. Const. Bulle in Bremen.

*IV. Bundesstaat und Bundeskrieg in Nordamerika. Von Dr. Ernst Otto Hopp in Berlin. Vollständig in Abtheilung 105. 106. 107 (zweite Hälfte). 112. 116 und 119 (zweite Hälfte).

V. Geschichte der orientalischen Angelegenheit im Zeitraume des Pariser und des Berliner Friedens. 1856—1878. Von Dr. Felix Bamberg in Genua. Bogen 1—10 enthalten in Abtheilung 149.

VI. Das Zeitalter des Kaisers Wilhelm. Von Professor Dr. Wilhelm Oncken in Gießen. Bogen 1—50 enthalten in Abtheilung 150. 151. 155. 158. 164.

☞ Ein ausführliches Namen- und Sachregister über alle Theile erscheint als besonderer Schlußband. ☜

Inhalt der hundertvierundsechszigsten Abtheilung.

Das Zeitalter des Kaisers Wilhelm. Von Wilhelm Oncken.

Vollbilder:

Prinz Wilhelm von Preußen.
Nach der Lithographie von Fischer; Originalgemälde von Franz Krüger.

Kaiser Franz Joseph I. von Oesterreich.
Nach dem Kupferstiche, 1860, von Metzmacher.

König Maximilian II. von Bayern.
Nach der Lithographie von C. Wildt; Originalgemälde von Franz Krüger.

König Wilhelm I. von Preußen.
Nach der Lithographie von Engelbach; Originalgemälde von F. von Winterhalter.

Doppelvollbild:

König Friedrich Wilhelm IV. von Preußen beschwört die Verfassung: 6. Februar 1850.
Dazu Erläuterungsblatt.

Beilagen:

Facsimile einer eigenhändigen Aufzeichnung König Wilhelms, datirt vom 31. December 1866.

Facsimile eines an die Fürstin von Khevenhüller gerichteten eigenhändigen Briefes des Kaisers Maximilian von Mexiko; datirt: Queretaro, 22. August 1864.

Bogen 41—50.

Im Text enthaltene Abbildungen.

Druck von B. G. Teubner in Leipzig.

